د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معینیت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف عمومي ریاست

هنر

ART

اتم ټولګی

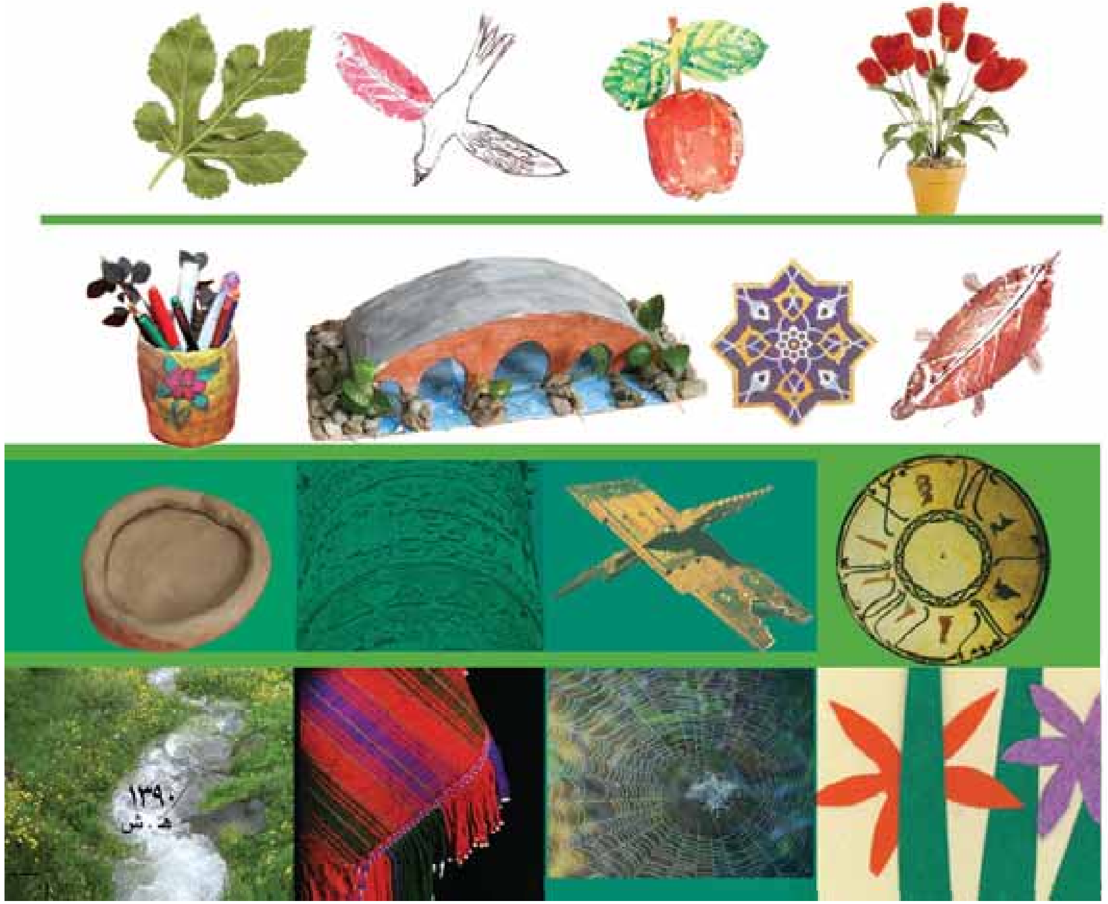

۱۳۹۰ هـ . ش

درسي کتابونه د پوهنې په وزارت پورې اړه لري،
په بازار کې یې اخیستنه او خرڅونه په کلکه منع ده.
له سرغړوونکو سره قانوني چلند کېږي.

ISBN 978-9936-25-035-2

د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د
روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

هنر

ART

اتم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش.

مؤلفان:

سیدانور میچنخیل دهنرونو د دیپارتمنت علمي غړی
محمد غالب الله یار د هنرونو د دیپارتمنت آمر

علمی او مسلکي اډیټ:

سید انومیچنخیل،دهنرونو د دیپارتمنت علمي غړی
پوهنمل عبدالحی فرحمند د هنرونو د پوهنځي استاد

د ژبې او ادبیاتو اډیټوران

عبد الحیٔ (هاشمي) د علومو آکاډومی علمي غړی
مولف محمد سهراب دیدار

د پوهنې وزارت:

غلام محمد راهي د هنر د مضمون ښوونکی
عاطفه شبنم عارفي د هنر ښوونکې

دیني، سیاسي او فرهنګي کمېټه:

- مولوي عبدالصبور عربي
- دکتور محمد یوسف نیازی
- حبیب الله راحل د پوهنې وزارت سلاکار د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې

د څارنې کمېټه:

ـ دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین
ـ دکتور شېرعلي ظریفي د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسؤول
ـ د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر ګلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس

دیزاین

رحمت الله غفاري

ملي سرود

دا وطن افغانستـــان دی — دا عزت د هـــر افـــغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمـــــان دی
دا وطن د ټولو کـور دی — د بــــلوڅـــو د ازبکــــو
د پښتـــون او هزاره وو — د تــــرکمنـــو د تاجکـــو
ورسره عرب، گوجـر دي — پـــامیـریان، نورستانیـــان
براهوي دي، قزلباش دي — هـــم ایمـــاق، هم پشه یان
دا هیـــواد به تل ځلیږي — لـــکــه لمـــر پر شنه اسمـان
په سینــه کې د اسیـــا به — لـــکـــه زړه وي جـاویدان
نوم د حق مو دی رهبـــر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزیر پیغام

ګرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې رامنځته کېږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتیب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې پکې زیاتې شوې دي. د زده‌کړې په بهیر کې د زده‌کوونکو فعال ساتل د تدریسي پلان برخه ګرځېدلې ده.

هیله من یم دا کتاب له لارښوونو او تعلیمي پلان سره سم د فعالې زده‌کړې د میتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده‌کوونکو میندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هیلې ترسره شي او زده‌کوونکو او هېواد ته ښې بریاوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ ګران ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤولیت په ریښتوني توګه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو، دوطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معیارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتیاوو له مخې پراختیا ومومي.

په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې مرسته کړې، له ملي او نړیوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو، تدوین او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې یې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

لړلیک

	سرلیک	مخ
۱	په سیایي ټکو انځورگري	۱
۲	د افغانستان د هنر تاریخ (اسلامي دوره)	۳
۳	په طبیعي موادو ټاپه کاري	۷
٤	د مبارکۍ کارت او د پاکټ جوړول	۹
٥	د لیرې، نږدې اوریتم سره اشنا کیدل	۱۱
٦	د طبیعي منظرې انځورگري	۱٥
۷	د جشنونو او ملي لوبو انځورگري	۱۷
۸	له غونج شوو کاغذو څخه د حجمونو جوړول	۱۹
۹	له اسلامي هنرونو سره آشنایي	۲۱
۱۰	له اسلامي ډیزاینونو څخه کاپي کول	۲٥
۱۱	دلیک دښکلا له هنر سره اشنایي	۲۷
۱۲	د بسم الله الرحمن الرحیم کاپي	۳۱

۱۳	له اسلامي معمارۍ سره اشنايي	۳۳
۱٤	له اسلامي سبک څخه پر استفادې (پل) جوړول	۳۷
۱٥	له اسلامي هنرونو سره اشنايي	۳۹
۱٦	له ختو څخه د قلمدانۍ جوړول	٤۳
۱۷	له منياتورۍ سره اشنايي	٤٥
۱۸	د قرآنکريم د رحل جوړول	٤۷
۱۹	له افغاني هنرمندانو سره اشنايي	٤۹
۲۰	له افغاني هنرونو سره اشنايي	٥۱
۲۱	د افغانستان له ملي موزيمونو سره شنايي	٥٥
۲۲	د منابعو فهرست	٥٦

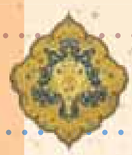
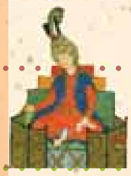

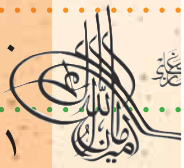

۱

د سیايي په ټکو انځور
آیا کله مو د اسمان په وريځو کې، اشنا شکل لیدلی دی؟

څو څاڅکي جوهري رنګ د یوه کاغذ پر مخ واچوئ، بیا خپل کاغذ قات کړئ او په لاس لږ څه زور پرې وکړئ. وروسته بیا کاغذ خلاص کړئ، هغو نقشو ته په ځیر سره وګورئ او د کاغذ پاڼه له څو زاویو څخه وګورئ، تر څو په هغو کې آشنا نقشونه او انځورونه پیدا کړئ. کله چې رنګونه وچ شول د مناسبو خطونو په ورزیاتولو سره هغه شکل چې تاسې په کې لیدلی دی بشپړ کړئ او هغه نوروته وروښیئ.

(۱- انځور) د سیايي هر ټکی چې د کاغذ پر مخ پرېږدئ کاغذ قات کړئ چې ورته شکل د کاغذ په بله برخه کې رامنځته شي.

(۲ انځور) د کاغذ پاڼه په تورو لکو ډکه کړی او صبر وکړئ چې وچ شي او پر هغه باندې

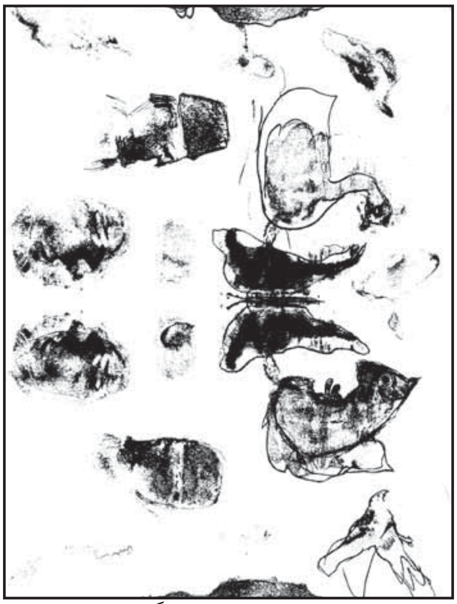

(۳ انځور) کاغذ هرې خواته وڅرخوئ او وګورئ چې د خپلې خوښې شکلونه جوړ کړئ.

بیاهم انځورنو ته په ځير وګورئ او نوي نقشونه پیدا کړئ او د خطونو په اضافه کولو نوی شکل انځور کړئ. دې کارته ادامه ورکړئ ترڅو د ټولو ټکو یا خاپونو څخه انځورونه جوړشي:

تمرين:

۱- د رسم شوو شکلو په اړه په خپل منځ کې سره وغږیږئ.

۲- په خپل کورکې د اوبه د پونه کولو (آب پاشی) په وخت کې کوم ناڅاپي انځورونه د ځمکې پر مخ وینئ، هغو ته پاملرنه وکړئ او وګورئ چې کوم اشنا شکلونه په کې لیدل کیږي.

۲

په اسلامي دوره کې د افغانستان د هنر د تاریخ سره اشنایي.

آیا پوهیږئ چې د افغانستان د اسلام نه مخکې او وروسته هنرونه څه توپیر لري؟

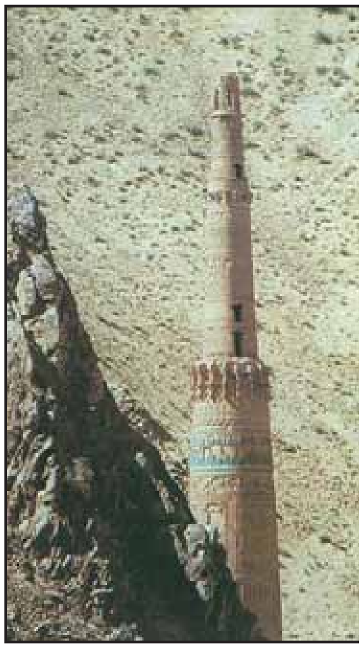

په افغانستان کې اسلامي ودانیود غزنویانو په دوره کې ډېره وده او پراختیا وموندله. د تاریخي منابعو په قول، چې د غزنویانو دوره د ودانیو، شکلو،ماڼیو او لویو جوماتونو دجوړېدو دوره بلل شوې ده چې د سلطان محمود غزنوي او د ده زوي (مسعود) د واکمنیو په زمانه کې په غزني او هرات کې جوړ شوي دي. اوس د دې ودانیو یوازې یوه برخه په ځای پاتې ده. د دې ابداتو په کنار کې په غزنی کې د (ایینې) ماڼی قصرونه او منارونه او په هلمند کې لښکرې بازار د یادولو وړ دي د سلحوقیانو په دوره کې د امیرانو واکمنانو په هڅونه او د ځینو وزیرانو لکه (نظام الملك) په اشاره ډېرې لویې ودانۍ جوړې شوې دی.غوریانو هم دېرې لویې ودانۍ جوړې کړې وې چې یوه بېلګه یې د (جام منار) دی چې ٦٤ متره لوړوالی لري، دا منار ځکه د ډېر ارزښت وړ دی چې د ښکلا لپاره یې خښتی او کوفي خط باندې پر هغې ځینې لیکنې شوې دي دا د افغانستان د ډېرو مهمو اثارو څخه شمېرل کېږي، او د نړۍ د فرهنګي میراثونو په لیست کې هم ثبت شوي دي.

د هرات جامع جومات چې د سلطان (عیاث الدین غوري له خوا یې په هرات کې د بنسټ دبره کیښودل شوه. خو د بشپړیدو وکاریي د هرات د تیموریانو تر دورې پورې و رسیده.

(۲ انځور) د جام په منار ليکل شوی کتيبې.

د بلخ په غرب کې د (بابا حاتم) زيارت چې په هندسي انځورونو، ګلانو،بوټو، دکچ کاريو د ډيزانونو په ښکلا، کتيبو، او د قابونو په ښکلا ښکلی شوې لرغونتياېې له ۵۳ هـ ق کال ځخه پخوا ښودل شوی ده.په دغې دورې کې د ښکلا لپاره د ودانيو جوړولو زيات رواج درلود.

(۳انځور) په افغانستان کې د جام منار ښکلاوې او کتيبې چې په سوره مريم پورې اړه لري.

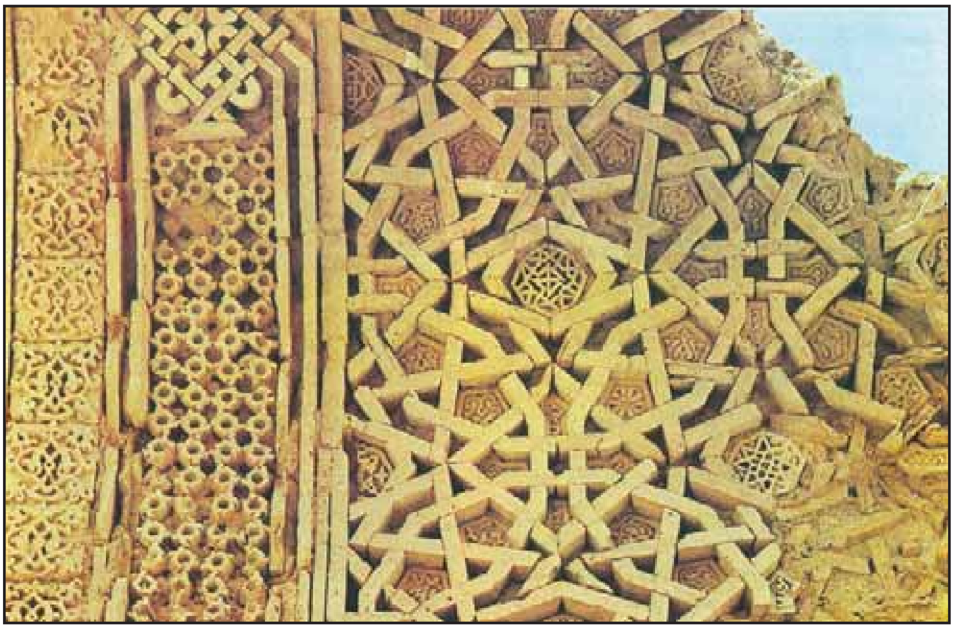

(٤ انځور) د بادغيس په قلعه نو کې د (شاه شهيد) په کنډوالو کې ځينې کاشي کارئ په شپږمه او اومه هجري پيړی پورې اړه لري.

د ودانیو جوړولو بهیر د چنګیزیانو د یرغل په دوره کې په ټپه ودریده، نو ځکه په دې اوږده دوره کې د تزئیني اثارو څخه نور څه پر ځای پاتې نه شول. له هغوی وروسته د تیموریانو دوره د لویوودانیو او په هغې کې د اسلامي هنرونو د انځورونو له پلوه یوه ډېره ځلانده، بډایه او غني دوره وه. په ځانګړې توګه په هرات کې د (شاه رخ) میرزا او (سلطان حسین بایقرا دورې او په افغانستان او هند کې د (بابر) دورې د یادولو وړ دي.
د دې دورو آثار په نهمه هجري پیړۍ کې د (ګوهرشاد بیګم) زیارت، د سلطان حسین بایقرا زیارت په لسمه هجري پیړۍ کې د شپږوښکلي شوو منارو((څلو)) سره د(خواجه عبدالله انصاري زیارت، د هرات ګذرګاه او نور زیارتونه او هم په بلخ کې د (حضرت علي کرم الله وجهه) زیارت چې د سخي په روضه مشهور دی. دا ټولې ځانګړتیاوې د تیموریانو دمعمارۍ دهنر ښکارندوی دي. د دې دورې نور اثار، لکه: د کندهار د سر پوزې په غره کې (چهل زینه) چې د تاریخ د لیکنې په اساس د .

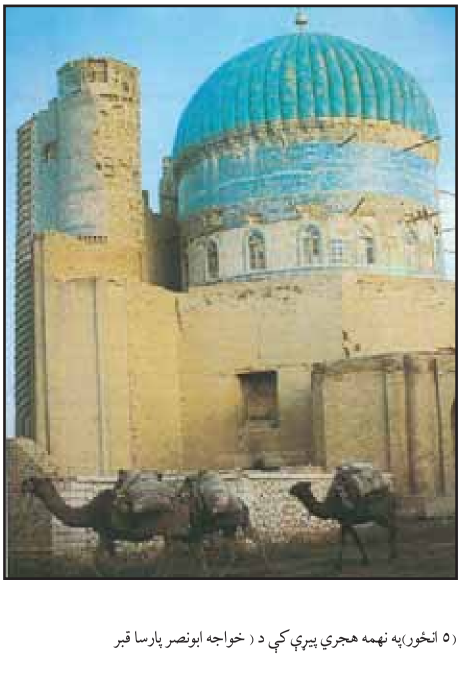
(٥ انځور)په نهمه هجري پیړۍ کې د (خواجه ابونصر پارسا قبر

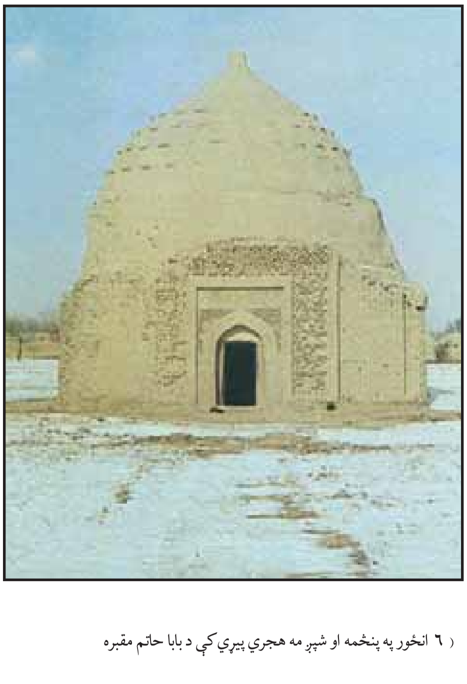
(٦ انځور په پنځمه او شپږ مه هجري پیړۍ کې د بابا حاتم مقبره

بابر پاچا، په امر له تراشل شوو تيږو څخه جوړه شوې ده چې اتياوو کسانو تېرو تو ړونکو د نهو کالو په موده کې جوړه کړې ده. همدارنګه د بابر په وخت کې په کندهار، کابل، استالف او په شمالي او ختيځو برخو کې ډېر لوی لوی باغونه جوړ شوي دي چې ډېر مشهوري يې دادي: (علم گنج)، شهرا را) دلکشا، چار باغ، د بابر باغ، د بگراميو باغ، د صفا باغ، او د کوکب باغ او داسې نور.

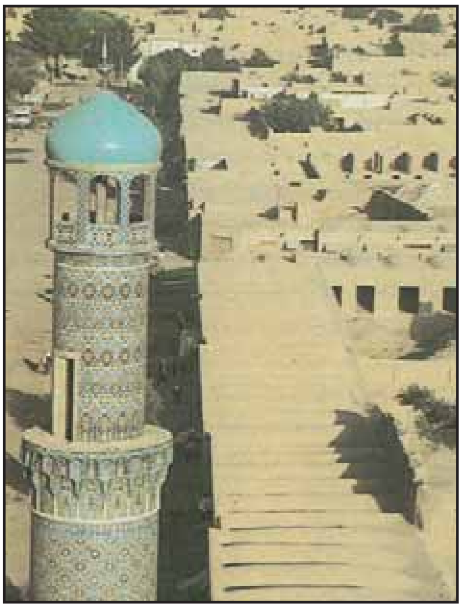

(۷ انځور) د هرات د جامع جومات منار

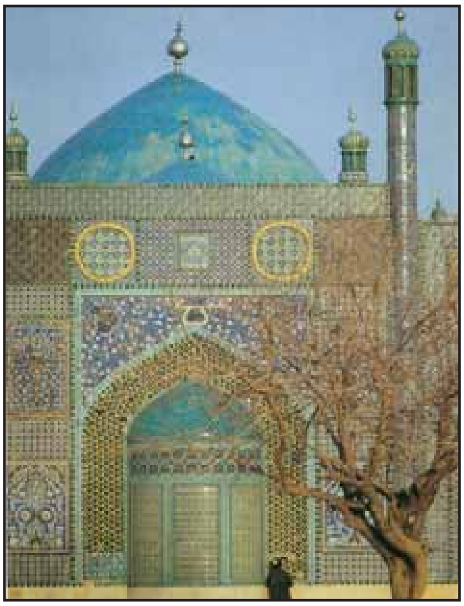

(۸ انځور) د حضرت علي (کرم الله وجهه) روضه

تمرين:

۱-ستاسې په چاپيريال کې د اسلامي دورې کومې ودانۍ تراوسه پاتې دي؟

۲-په اسلامي ودانيو کې له کومو موادو څخه کار اخيستل کيده؟

۳- په افغانستان کې د اسلامي دورې د ودانيو ډېرې مهمې ځانګړنې کومې دي؟

٣

په طبیعي موادو ټاپه کول

آیا تر اوسه مو فکر کړی دی چې له کومو شیانو څخه د ټاپه کولو لپاره کار اخلئ؟

له رنګینو مهرونو څخه په کار اخیستنه ټاپه کول سرته رسیږي. مهرونه په دوو ډلو ویشل کېږي: تیارمهرونه او جوړ شوي مهررونه: طبیعي مواد چې ډېر شکلي جوړښتونه لري.کولی شو چې د ټاپه کولو لپاره له تیارو یا طبیعي مهرونو څخه کار واخلو. د الوتونکو بڼکې، ډبرې، صدفونه، دونو لښتې او پاڼې او …… چې ډېر عجیبه او حیرانوونکي جوړښتونه لري. د هغوی په مرسته کولی شو. بېل بېل رنګه نقشونه لاس ته راوړو، همدارنګه کولی شو چې د میوو او سبو د عمودي اوافقي نیمولو او پریکولو څخه ګټه واخلو او له نیمې شوې برخې څخه چې په رنګ ککړه وي، د ټاپې لپاره کار واخلو.

د طبیعي موادو په ټاپه کولو کې د پدیدې بېلې سطحې باید په پام کې ونیول شي او د هغې له هر لورې څخه ټاپه جوړه کړئ. په دې ډول له بېلابیلو طبیعي جوړښتونو سره آشنا کېږئ او نوي انځورونه پیدا کوئ.

په طبيعي موادو د ټاپې تر ســرته رســولو وروســته کله چې رنگونه وچ شول، په جوړشــوو انځورونو ، نوي او تازه رســمونه وکاږئ. بيا انځورونو ته په ځير وگورئ او د خطونو په ورزياتولو هغه په نوي شکل بدل کړئ.

(۲ انځور) په طبيعي موادو ټاپه کاري.

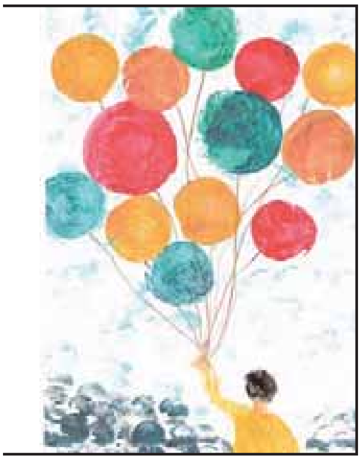

(٤ انځور) په طبيعي موادو ټاپې بشپړول.

(۳ انځور) په طبيعي موادو د ټا پې بشپړول او په هغې د نوو شکلونو جوړول.

تمرين:

ستاسې په چاپيريال کې چې کوم طبيعي مواد شته، هغو ته په ځير سره وگورئ، څه ډول يوه ښکلې ټاپه جوړولی شئ.

٤

د مبارکۍ کارت او د پاکټ جوړول

تراوسه مو څو ډوله د مبارکۍ کارتونه لیدلي دي؟

خلک په بېلو بېلو ورځو او مناسبتونو د مبارکۍ کارتونه یو بل ته ورکوي، لکه: د میلمستیا کارت، د قرآنکریم د ختم کارت ، د کوچني اختر د مبارکۍ کارت، د لوی اختر د مبارکۍ کارت، د نوي کال د مبارکۍ کارت، د زېږېدنې د ورځې کارت د ښوونکې د ورځې کارت ...او نور د مبارکۍ کارتونه په بېلا بېلو کچواو اندازو او بېلا بېلو طرحو جوړېږي. سر بېره په هغو کارتونو چې په بازار کې پلورل کېږي، کولی شو لاسي کارتونه په ښکلې بڼه جوړ کړو. د کارت د جوړېدو لپاره باید موضوع وټاکل شي. وروسته یې اندازه طرح او د جوړولو لاره چاره وټاکل شي. لومړی یو سپین او یا رنګه مقوا کاغذ د هغه کارت چې تاسې په پام کې نیولی دی د هغه په شکل او اندازه پرې کړئ. د کاغذ منځ په پنسل او یا کوم شي باندې چې تېزه څوکه ولري، یو خط کش کړئ ترڅو له سم نیمایي څخه قات شي. لومړی د کارت په مخ خپله طرحه انځور کړئ.

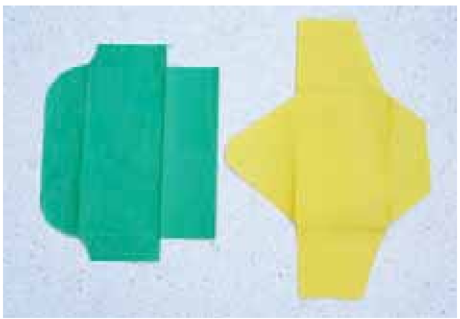

د هغې د ښکلا لپاره له بېلا بېلو لارو څخه، لکه: انځورګري ، ټاپه کاري، د بېلا بېلو موادو نښلول یا رنګه کاغذونه د (کولاژ) د طرحې بشپړول او یا په هغې باندې د نورو مواد و نښلول او یا له څنګ په څنګ ایښودلو څخه کار واخلئ.

ځینې کولاژونه پنډ، وي پام کوئ چې ستاسې کارت زیات پنډ نه شي او په پاکټ کې په ښه شان ځای شي. پام مو وي د کومې ورځې په مناسبت او یا هغه چاته چې تاسې کارت ورکوئ له روښونو او لارو چارو څخه یوه لاره د هغو د بشپړېدو لپاره وټاکئ . لومړی خپله طرحه د کارت په مخ انځور کړئ. د کارت مخ او د هغې د ننه برخه په ښکلیو انځورونو ښکلې کړئ. وروسته په ښکلي خط د کارت د لیکلو برخه ولیکئ. د کارت تر چمتو کولو وروسته کولی شئ هغه ته یو ښکلی پاکټ جوړ کړئ. د پاکټ اندازه د کارت له اندازې سره په پام کې ونیسئ. دیوه پاکټ د جوړولو لپاره بېلا بېلې لارې شته. تاسې کولی شئ یو جوړ پاکټ خلاص کړئ او د پاکټ د جوړېدو طریقه ترې زده کړئ. او هم کولی شئ چې د پاکټ د جوړوو لپاره یوه نوې طرحه جوړه کړئ. د پاکټ د جوړولو ډېره اسانه لاره داده چې خپل کارت د یوه سپین کاغذ په منځ کې کېږدئ او بیا په پنسل باندې د هغې څلور طرفه تت او کمزوري خطونه وباسئ او په څلورو خواوو یې مثلثونه رسم کړئ او بیا اضافي ځایونه بیاتې کړئ او د تتو خطو ځایونه قات کړئ او درې مثلثونه سره ونښلوئ، نو ستاسې پاکټ به تیار شي. پام مو وي چې د پاکټ د ننه برخه په ښندېوري ونه نښلې وروسته بیا خپل کارت د پاکټ په د ننه کې کېږدئ او څلورم مثلث پرې قات کړئ او خپلو خپلوانو ته یې ورکړئ.

تمرین:

۱- دیوې ځانګړې ورځې په مناسبت یو کارت جوړ کړئ، طرحه، اندازه او د ښکلا طریقه یې په خپله خوښه وټاکئ.

۲- د کارت په اندازه یو ښکلی پاکټ جوړ کړئ او خپل کارت په کې واچوئ.

۵

د تناسباتو، ليرې، نږدې او ريتم سره اشنايي.

په طبيعت کې د پديدو ترمنځ کومې اړيکې وينئ؟

تناسب: ايا د فيل او زرافې د بدن اندازې، د سرېو د سترګواو د پوستکي رنګ، ديوه ماشوم د لاس پوستکي او د يوه زاړه سړي د لاس پوستکي ته مو پام کړی دی؟ د برخو او اجزاوو تر منځ نسبت له يو بل سره او په هره

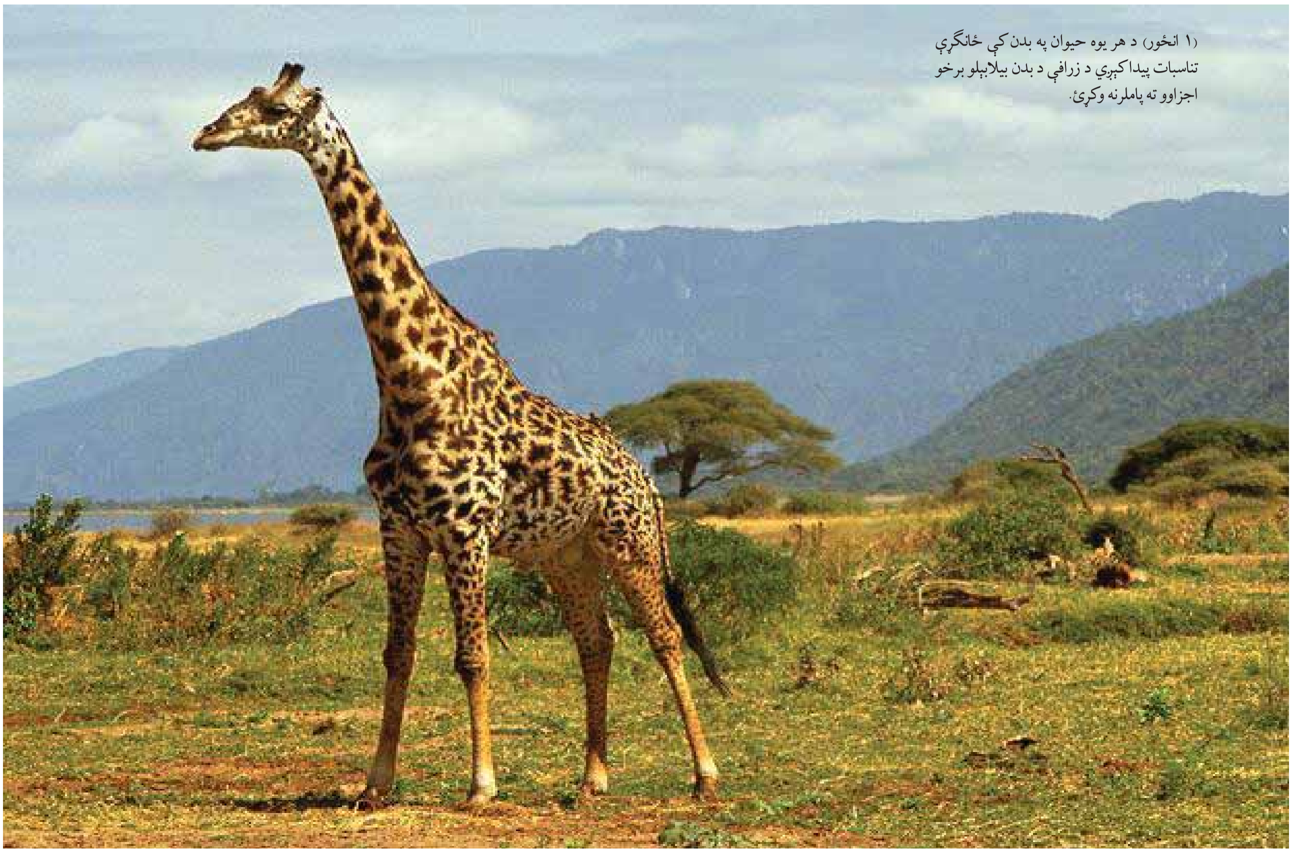

(۱ انځور) د هر يوه حيوان په بدن کې ځانګړې تناسبات پيداکېږي د زرافې د بدن بيلابيلو برخو اجزاوو ته پاملرنه وکړئ.

پدیده کې د هر یو جز نسبت ته تناسب وایي.په طبیعت کې زیات شمېر تناسبونه لیدل کېږي. په طبیعت کې هره پدیده ځانګړي تناسبونه لري. له همدې امله په طبیعت کې د خدای تعالی (ج) مخلوقات په هنري او د بشر په لاس جوړښتونو کې د تناسب او ایجاد معیار ګرځېدلی دی.

انسان د غرونو، تیږو، ونو ، ګلانو، حیواناتو، الوتونکو، کبانو او ......په دقیقه لیدنه خبرېږي، د توتي د بڼکود رنګونو تر منځ تناسب، د فیل په بدن کې د اجزاو ترمنځ تناسب (د فیل خړ توم (هاتي) اوږد شکل، پلن غوږونه، سر، بدن او د فیل لوی پښې) او د ونو داوږدوالي او پلنوالي تناسب په همدې ترتیب د انځورګرۍ لاسي کار، په خټه کار، د حجمونو جوړولو او ..... د اندازو تر منځ تناسب، شکلونو او جوړښتونو ته اړتیا لري.

پر سپکتیو: (لریوالی او نږد یوالی) هغه شیان چې لېرې دي او هغه شیان چې نږدې دي څه توپیرونه سره لري؟ انسان د لېرېوالي او نږد یوالي په سبب شیان او طبیعي پدیدې، په بېلا بېلو بڼو ویني. د مثال په توګه که یو ځنګله ته له لېرې وکتل شي هغه ونې چې نږدې دي له رنګه ډکې د ډېرو جزییاتو سره لیدل کېږي او هغه ونې چې لیرې وي کم رنګه ، لنډې او جزییات یې نه تر سترګو کېږي، نو له دې امله اندازه او د اشیاوو لیدنه له نږدې او لېرې څخه توپیر کوي.

(۲ انځور) د بېلو بېلو ګلانو په رنګونو کې تناسب، د نباتاتو حیواناتو، کبانو، الوتونکو او حشراتو تناسب ته په غور وګورئ.

(۳ انځور) د حیواناتو په تن کې د بېلا بېلو سیمو د ونو شکل ، وریځو او غرونو ته پاملرنه وکړئ.

(٤ انځور) د جوارو د دانو د تکرار منظم ریتم ته پاملرنه وکړئ.

(٥ انځور) د غنې په تارونو د ریتم تکرار ته پاملرنه وکړئ.

د اشیاوو او طبیعي پدیدو په کوچنیو او لویو انځورولو کولی شو لیرې او نږدې وښیو. همدارنګه په متضادو رنګو هم کولی شو لیرې او نږدې وښیو لکه:(تیره رنګونه د روښانه رنګو تر څنګ) هنرمندان د لیر یوالي او نږیوالي لپاره له بېلا بېلو لارو چارو څخه کار اخلي. تصویرونه وګورئ او د لېریوالي او نږدیوالي د بېلا بېلو لارو چارو په هکله سره وغږیږئ.

ریتم: ایا تر اوسه د شپو او ورځو او د کال د فصلونو تکرارته پاملرنه کړې ده؟
په طبیعت کې د پدیدو تکرار او بدلون یو ځانګړی نظم لري.
هنرمندان د هنر په بېلابېلو څانګو کې د کلمو، غږونو، شکلونو، رنګونو، او خطونو تر منځ تکرار او بدلون رامنځ ته کوي. ریتم کله منظم او کله نا منظم

وی. منظم ریتم په طبیعت کې، لکه: د زړه د حرکتونو او په هنر آثاروکې، لکه: د کاشي کارۍ په انځور کې یا د قالینو او بدل منظم تکرار دی. د غیر منظم ریتم نمونې په طبیعت کې، لکه: د بحرد اوبو څپې، چې په بېلا بېلو فصلونو کې ډول ډول بدلونونه په کې رامنځته کېږي. نا منظم ریتم په هنري اثارو کې د خطاطۍ د الفبا په تورو کې لیدل کېږي چې د عمودي او افقي خطونو په یو ځای کیدو یې ځینې برخې زیاتې اوځینې نورې یې کمې وي او بېل بېل بدلونونه لري. نا منظم ریتم د سترې کوونکي تکرار مخنیوی کوي.

دبېلو بېلو رنګونو، جوړښتونو، خطونو، شکلونو نه په کار اخیستنه کولی شو چې په هنري تجسمي اثارو کې تناسب، ریتم او ښکلا منځ ته راوړو، هنرمندان د بېلا بېلو ریتمونو الهام له طبیعت څخه اخلي.

(٦ انځور) د وریځو تکرار په أسمان کې یو ځانګړی ریتم رامنځ ته کوي.

(٧ انځور) دګوره خر د خطونو ریتم ته وګورئ.

تمرین:

١- د تناسب نمونې په شکلونو، رنګونو او اندازه په طبیعت کې پیدا کړئ او د هغو په هکله سره وغږیږئ.

٢- د خپلې خوښې له رنګونو څخه په یوه پاڼه کې یو ښکلی ریتم جوړ کړئ.

٦

د منظرې انځور ګري

ستاسي پر شاوخوا او طبيعت کې د ليدنې ښکلي ځايونه شته؟ له هغو کوم يو د انځور ګرۍ لپاره ټاکئ؟

د ګلانو د ښتې، باغونه، ځنګل، د ګودر غاړه، د طبيعت ډېرې ښکلې منظرې دا ټول د نقاشۍ لپاره مناسبې موضوعګانې دي. د طبيعت فضا د انځور ګرۍ له صفحې څخه ډېره لويه ده، خو کوښښ وکړئ چې هغه په مناسبه اندازه وړوکې کړو او د انځور ګرۍ په پاڼه کې يې ځای کړو.

لومړی په خپل شاوخوا کې يوه ښکلې منظره انتخاب کړئ. وروسته تصميم ونيسئ چې کومه برخه انځور کړئ.

(۱ انځور) د دې منظرې د انځورولو لپاره لومړی افق او بيا عرونه انځور کړئ.

(۲ تصوير) د دې منظرې په انځور ولوکې لومړی د لارې خطونه او ونې انځور کړئ.

پــه غور او دقت هغې ته وګورئ او بيا هر هغه شــی چې ډېــر لوی وي هغه انځور کړئ او وروسته د هغه په شاوخوا کې نور شيان ورزيات کړئ. ښه داده چې لومړی منظره په رنګه پنسل چې کم رنګه وي وباسئ، ځکه چې که کوم ځای د اصلاح وړ و، هغه ته بدلون ورکړئ. د انځورولو په وخت کې تناسبات، لېرېوالی، نږدېوالي او ريتم ته په طبيعت کې په کلکه پام وکړئ او هغه په انځورګرۍ کې وښياست.

کله مو چې طرحه بشــپړ شــوه، نو بيا د طبيعت رنګونه په ډېر دقت وګورئ. تاسـې کولی شئ په خپل انځور کې له طبيعي رنګونــو څخه کار واخلــئ او يا د خپل احســاس د بيانولو لپــاره ذهني رنګونه د طبيعت په فضا کې وکاروئ. او کوښښ وکړئ چې په خپله نقاشۍ کې د رنګونو ورته والی او هم غږي وښيئ.

(٤ انځور) په دې منظره کې لومړی ونه انځور کړئ.

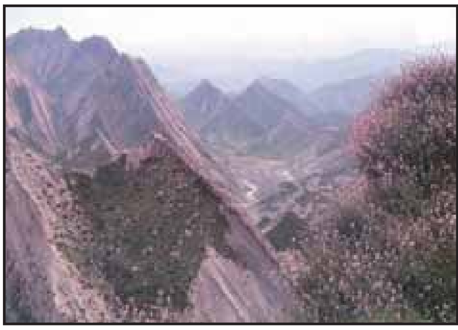

(٥ انځور) لومړی غرونه او بيا ونې انځور کړئ.

تمرين:

له ټولګي څخه د باندې د خپلې خوښې د منظرې په انځورولو پيل وکړئ.

۷

د جشنونو او ملي لوبو نقاشي

د ریښتیني ژوندانه کومې موضوعګانې د انځورګرۍ لپاره ټاکئ؟
جشنونه او لوبې د انځورګرۍ لپاره کومې په زړه پورې صحنې لري؟

هر هېواد ځانګړي دودونه او رواجونه لري چې خلک یې په بېلا بېلو وختونو کې لمانځي. دا لمانځنې د موضوع د ارزښت ښکارندوی دي. ځینې رسمونه او رواجونه خصوصي وي چې په یوې یا څو کورنیو پورې اړه پیدا کوي، لکه: د واده مراسم او ځینې مراسم عمومي وي چې د هېواد هروګړي ته د ارزښت وړ وي او ټول خلک په کې خوښي ښکاره کوي، لکه: د افغانستان د خپواکۍ جشن چې هر کال د زمرې په ۲۸ نیټه لمانځل کېږي.

دا په افغانستان کې ملي جشن دی. په ۱۲۹۸ هـ ش کال کې د اعلیحضرت امان الله خان په مشرۍ او د افغان میړني ولس په سربښندنو افغانستان دهغه وخت له انګلیسي یرغلګرو څخه آزادشو. په دې ورځ ولس مشر او ولسي لوړ پوړي چارواکي د خلکو ترڅنګ د جشن په مراسمو کې برخه اخلي.

په ملي جشنونو کې داسې لوبې سرته رسیږي چې د ټولو لپاره په زړه پورې وي. له همدې امله دا ورځې د خلکو په زړونو کې د ډېر وخت لپاره پاتې کېږي چې ځینې برخې یې نه هیریدونکې دي. موسیقي غږول کیږي او هنرمندان د ازادۍ ځانګړې سندرې وایي.

د خپلواکۍ په جشن کې بېلا بېلې سپورتي لوبې ترسره کیږي چې یوه یې هم (نیزه بازي) ده. نیزه بازي په اس، نیزه او د لرګي په موګي باندې چې تقریباً پنځلس سانتي متره وي او په ځمکه کې ټکوهل کېږي. داسې ترسره کېږي چې ډول وهونکی ورته ډول وهي او نیزه باز پر اس سپور د موګي په لوري حرکت کوي. څومره چې موګي ته نږدې کېږي په همغه اندازه ډول وهونکی، هم تیز ډول وهي ترڅو نیزه باز موګي ته ورسیږي او دنیزې په سر د لرګي موګی پورته کړي، هغه نیزه باز چې په دوو وارو کې موګی پورته نه کړي، د لوبې بایلونکی شمېرل کېږي. دا لوبه په خلکو کې ډېر شور او زوږ رامنځ ته کوي.

تمرین:

۱- ایا پوهېږئ چې په افغانستان کې ملي جشنونه کوم دي؟

۲- هغه جشن او میله چې ډېر مو خوښیږي په هلکه یې سره خبرې وکړئ او د جشن هغه صحنه چې ستاسې خوښه شوي وي، انځور کړئ او ننداری ته یې وړاندې کړئ او په هکله یې سره وغږیږئ.

۳- ستاسې په ښار کې په جشن کې کوم رسم او دود تر سره کېږي؟ په دې ورځ کومې لوبې سرته رسوئ؟ په هکله یې سره وغږیږئ.

٤- په هغه ځای کې چې ژوند کوئ د لوبو په اړه یې پخپلو کې سره خبرې وکړئ.

۸

له غونج شوو کاغذو څخه د حجمونو جوړول.
کوم باطله مواد دحجمونو د جوړولو لپاره مناسب دي؟

ډېر باطله مواد زموږ په شاوخوا کې شته چې د حجمونو د جوړولو لپاره مناسب دي د دې موادو له ډلې څخه یو هم باطله کاغذدی. له باطله کاغذ څخه په بېلا بېلو لارو او روشونو حجمونه جوړوي چې یو هم له غونج شوي کاغذ څخه ګټه

اخیستنه ده. د دې کار لپاره تاسې هم کولی شئ چې د خپلې خوښې موضوع وټاکئ او د هغې د شکل او اندازې په هکله تصمیم ونیسئ. په بېلا بېلو رنګود باطله کاغذونو ټوټې را ټولې کړئ.

خپل لاسونه لږ څه لانده کړئ او باطله کاغذونه په دواړولاسونه کلك کړئ ترڅو ښه غونج شي او وروسته هغه شکل چې ستاسې په ذهن کې وو په همغه ډول خپل غونج شوي کاغذونه تنظیم او د خپلې خوښې شکل جوړکړئ. کولی شئ حجم یو او یا څو ټوټې جوړ کړئ او د سکاشتیب په وسیله یې سره ونښلوئ.

(۲ تصویر) دغونج شویو کاغذو څخه یوه جوړه شوي مڼه

(۳ انځور) دغونجوشویو کاغذو برخې سره ونښلوئ او په لرګیو پورې چې د الوتونکي پښې دي، وصل کړئ.

(٤ انځور) وزرونه، لکۍ، مښوکه او سترګې یې په حجم پورې ونښلوئ.

تمرین:

یو مقوا ډبل کاغذ د دایرې په شکل جوړ کړئ. ترڅو کاغذي واړه شکلونه، لکه: (مرغی) له غونج شویو کاغذوڅخه جوړه او رنګه کړئ. دنخ د تار په واسطه هغه د دایرې په مرکز پورې ځوړند کړئ بیا یې د کوټې له چت را وځروئ او که دا شکلونه کړکۍ ته نږدې وو، نو باد هغه ښوروي، حجمونه په حرکت راولي او ښکلا یې زیاتېږي.

٩

له اسلامي هنرونو سره آشنايي

آيا پوهېږئ چې اسلامي هنر له مسيحي هنر سره څه توپير لري؟

(۱ تصوير) د هرات په (گذرگاه) کې د (خواجه عبدالله انصاري) په قبر د بسم الله الرحمن الرحيم ليکنه چې کاشي شوي ده.

د اسلام مقدس دين په عربستان کې چې د وحي د نازيليدو ځای دی، را څرگند شو. وروسته په ډېره بيړه د ختيځ له خوانه تر منځني ختيځ، چين او هند پورې او د لويديځ له خوا تر افريقا او هسپانيې پورې خپور شو. په دې پراخو سيمو کې يې د ډېرو ژبنيو، قومي، جغرافيايي، تاريخي او نورو توپيرونو سره سره يو شريک دين، تمدن او فرهنگ منځ ته راوړ چې اسلامي هنر يې له پايلو څخه دی.

مسلمانانو لومړی، د دوو معاصرو او لويو تمدونو د هنرمندانو د(بيزانس او اسلامي نړۍ) له هنرونو څخه د اسلام د سپيڅلي دين د راڅرگنديدو په وخت کې د جوماتونو د جوړولو لپاره گټه او چته کړه. په نوو مسلمان شوو هېوادو کې د وخت په تيريدو هنرمندانو هلې ځلې وکړې چې د اسلامي عقيدو دبيانولو مناسب کالبونه په خپلو هنري آثاروکې پيدا کړي. اسلامي اعتقادات، لکه: د لوی خدای(ج) يووالی، د مخلوق يووالی (هم غږي) چې په قرآن عظيم الشان کې يې بيان راغلی

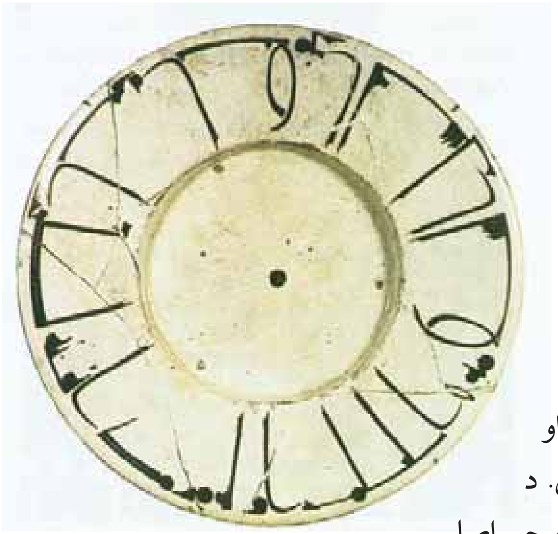

دی، په اسانتیا سره نه شوکولی چې په هنري آثارو کې يې وښيي. له همدې امله هنرمندانو د دايرې په څير له هندسي سمبوليکو شکلونو څخه چې د (يوالی څرګندوی) دي په ښلا ښېلو ديزاينونو په مرکزي نقطه باندې ټينګار وکړ چې د عالم د ښلا ښېلو پديدو يوالی او هغه حقيقت چې له شکلونو او ظاهري موجوداتو څخه ډېر لوړ دی، څرګند کړي. د دې نظر له مخې اسلامي هنر له مسيحي هنر سره چې اصلي موضوع يې د مسيح (ع) او حضرت بی بی مريمی د ژوندانه د ښلا ښېلو صحنو څرګندونه کوي، ډېر توپير لري. مسلمانو هنرمندانو د قرآنکريم ليکنه په ښکلي خط او د لويو ښکلو جوماتونو جوړولو (د جمعې او اخترونو د لمونځونو د اداکولو لپاره) په خپلو آثاروکې نظم ، تناسب، تعادل، هم غږي او ښکلا په وجود راوړل چې روحاني ښکلې خطي اثار، اسلامي معماري او د طراحی نمونې، د سفالي لوښوجوړول، فلزکاري د لرګيو لوښې، د ټوکر ټوټې ، قالينې اوکتاب جوړول يې نورې لاس ته راوړنې دي.

(۲ تصوير) د مصر د قاهرې په شـمالی هديـره کـې د (قايـت بيـګ) د قبر د ګنبدې ښکلاوې چې مملوکانو په کالو په دوره پورې اړه لري.

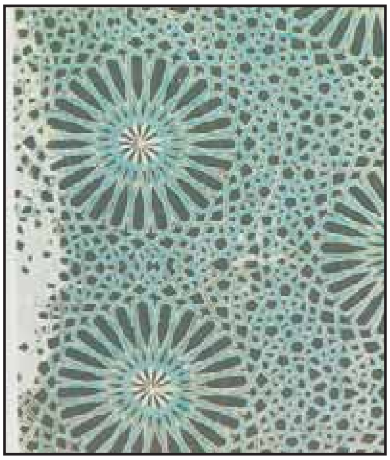

(٤ انځور) په اومه پیړۍ کې د (لاکارتای) د مدرسې د چت کاشي کاري.

(٥ انځور) په اومه هجري پیړۍ کې ډهلی ته نږدې د (قطب جومات) حجاري.

د لرګیـو لوښـې، درخت تړتې، قالینـې او د کتابونو جوړول یې نـورې لاس تـه راوړنې دي. که څه هم په ننـۍ نړۍ کې دا نمونې د اسلامي هنر په طراحیو کې غور، دقت او ظرافت ګڼل کېږي، خو په هغو زمانو کې د بېلا بېلو وګړو د استفادې لپاره جوړې شوې وې چې ځانګړي ډیزاینونه یې درلودل. په اسـلامي هنر کې د ډیزاینونو برخه له هنر سـره یو ځای شوه، ترڅو مسـلمانان هره شیبه په نظم،ښکلا ،برابـرۍ او هم غـږۍ کې ژوندوکړي. د اسـلامي هنر په نمونو کې سطحې ډېرې ظریفې او دقیقې په ښکلا پوښل شوې دي په اسلامي لومړنیو پیړیو کې هنري ښـکلا وې په هندسـي طرحواو نقشونو کې ،لکه: د وښـو او بوټو شـکلونه (اشکال ګیاهي) او اسلامي ډیزاینونه (مارپیچي) شـامل وو. وروسـته یې په کاشي کاریو، سفالي او فلزي لوښـو، د ټوکـر په ټوټو، قالینـو ، میناتوري د الوتونکـو، حیواناتو او انسانانو په انځورونوکې رواج وموند.

(٦ انځور) په لسمه هجري پیړۍ کې په ایران کې (سجاده ایي)قالینچه

(۷ انځور) پــه څلورمه هجري پیړۍ کې په هسـپانیه کې د (قرطبه) جامع جومات.

مسلمانو هنرمندانو په دې نمونو کې له طبیعت څخه په تقلید پیل وکړاو د شـکلونو په ساده کولو کې یې له ظاهري شکل څخه ډه وکړه، ترڅو د لیدونکي ذهــن له واقعي نړۍ څخه بیل او معنوي نړۍ ته یې را وبولـي، نو ځکه پـه قرآنکریم او جـای نمازونو باندې د انســان او حیــوان تصویرونه نــه انځوروي، په دې نمونو کې هندســي پیچلي خطونه او رنګونه په اســلامي ډیزاینونو کې د ســترګو د حرکت سبب ګرځــي چــې د لیدونکي ذهــن په یوه نقطـه کې نه دریږي دا ریتمیک حرکت د نقشــونو په طراحۍ کې د ریاضي په شان نظم لیدل کیږي، تعادل او هم غږي چې په نیول شــوې او خالي فضا کې منځ ته راغلي دي په اثاروکې ســربېره په ځانګړي شکل، حرکت، نظم، تعادل او همغږي را منځته کوي. د مسلمانو هنرمندانو له نظره دا هم غږي، د نړۍ د یوالي څرګندونه کوي.

تمرین:

۱- د روښانې فضا او د ښکلا ورکولو په نقشونو سره وغږیږئ.

۲- د اسلامي هنر کومې نمونې مولیدلي دي؟ د ډېروښکلونمونو په هلکه یې څولیکې ولیکئ.

۳- کومې هنري ځانګې پیژنئ چې د مسلمانانو تر منځ دو د یزه بنه لري؟

۱۰

له اسلامي ډيزاينونو څخه کاپي کول

ايا د اسلامي ډيزاينونو د کاپي کولو په لاره چاره پوهيږئ؟

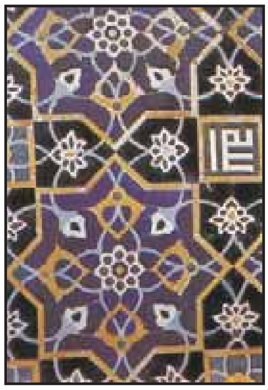

(۱ تصوير) په راولپنډۍ کې د (معي الدين .... د مقبرې کاشي کاري.

(۲ تصوير) طرحه د کاغذ په مخ پلي شوي ده.

د قالينې او کاشي د ښکلو ډيزاينونو د کاپي کولو لپاره لومړی د خپلې خوښې ډيزاين پيدا کړئ، وروسته په ترس کاغذ کې يې (شفاف کاغذ) کاپي واخلئ ترڅو وکولی شئ چې بل کاغذ ته يې وليږدوئ او بيا يې رنګه کړئ.

د طرحې د انتقال لپاره ښه داده چې ډيزاين د ميز پر سر انځور کړئ او په تخته يې کېږدئ او بيا دترس کاغذ ورباندې سربېره داسې ټينګ کړئ چې د کارکولو په وخت کې ونه ښوري. وروسته د ډيزاين خطونه په ډېر غور سره وباسئ. ښه داده چې لومړی د ډيزاين اصلي خطونه وکاږئ او وروسته يې جزييات رسامي کړئ. کله موچې ډيزاين بشپړ کړ، هغه له اصلي ډيزاين څخه جلاکړئ. اصلي طراحي ليرې کړئ او د ترس کاغذپه بل مخ واړوئ. ډيزاين د دويم ځل لپاره انځور کړئ، ترڅو د اصلي کاغذ د ټاپه کولو لپاره چمتو شي. لومړی لږ پنډکاغذ يا مقوا چې د رنګه کولو لپاره مناسب وي، د نقاشی د ميز په تخته د سکاشټيپ په وسيله يې څلور واړه څنډې ونښلوئ.

(۵ انځور) یوه بله مرحله.

د ترس کاغذ په خپل اصلي مخ راواړوئ او په نبنلول شوي ډبل کاغذ يې داسې ونښلوئ چې کونجونه يې سره برابر وي، ترڅو کلک شي.

يووار بيا هغه خطونه چې د ترس په کاغذ معلومېږي انځور کړئ، ترڅو ډيزاين له ترس کاغذ څخه ډبل کاغذ ته ور وليږدوي. ورو، ورو د ترس کاغذ له ډبل کاغذڅخه جلا کړئ او وګورئ چې ډيزاين په بشپړه توګه ډبل کاغذته انتقال شوی دی او کنه؟

که ستاسې ډيزاين بشپړو، نو په هغه صورت کې د رنګه کولو لپاره چمتو دی.

لومړی له ابی رنګونوڅخه يو ډېر تياره رنګ جوړکړئ او هغه ځايونه چې تياره معلومېږي، رنګه کړئ او بيا له روښانه رنګونو څخه رنګونه جوړ کړئ او په خپلو ځايونو کې يې وکاروئ، ترڅو رنګول بشپړ شي. وروسته کاغذ له ميز او يا د نقاشی له تختې څخه جلا کړئ او هغه په شيشه يې قاب کې کېږدئ.

(٤ انځور) اخري مرحله.

تمرين

له يوه اسلامي ډيزاين څخه يوه ښکلی کاپي جوړه کړئ.

۱۱

د لیک د ښکلا له هنر سره اشنایي.

«من کتب بسم الله الرحمن الرحیم مجودة تعظیماً الله غفرالله له.

څوک چې د الله د درناوي په خاطر بسم الله الرحمن الرحیم په ښکلي خط ولیکي الله تعالی به هغه وبخښي.

د ښکلي لیکلوهنر د اسلامي لومړیو پیړیو لومړنۍ پدیده ده چې د اسلام د سپیڅلي دین له خپریدو نه وروسته یې په مکه معظمه کې پراختیا او پر مختیا موند له. د سواد زده کړه پیل شوه او لومړني قرآن کریمونه په ((کوفي خط))

(۱ انځور) د یاقوت المستعصمی امضاء)

وليکل شول. اسلامي حسن خط د قرآنکريم او نبوي احاديثو دليکلو په خدمت کې و چې مسلمانانو ته يې ډېر ارزښت درلود.

د هغوی د هڅوپه نتيجه کې يې د الهي کلام لپاره يو په زړه پورې هنر چې د هغې د ښکلا ارزښت يې درلود، مينځ ته راوړ. د حضرت محمد الرسول الله (ص) له وفات نه وروسته امير المومنين حضرت ابوبکر صديق (رض) او حضرت عثمان (رض) ته دنده وسپارله چې د قرآنکريم نسخې را ټولې کړي او د حافظانو په مرسته يې مقابله کړي او په واحد شکل يې وليکي. د قرآنکريم په ليکلو سربېره د قرآني آياتونو، حديثونو ،دوعاګانو او مبارکو نومونو بېلا بېلو ليکنې په ودانيو ، په ځانګړې ډول په جوماتونو، منبرونو، دروازو، سفالي لوښو، فلزاتو او د ټوکر په ټوټو رواج وموند دا خطونه يا ليکنې له هندسي ډيزاينونو سره د ښکلا لپاره په اسلامي هنر کې کارول کېدل.

(۲ انځور) د نهمې هجري پېړۍ په دويمه نيمايي کې د قرآنکريم د دوو لمړنيو صفحوپه نازک نخودي کاغذ په نسخ خط ليکل شوی دی.

په دریمه هجري پیړۍ کې (ابن مقله بیضاوي) د لیکونو د اسانه کولو لپاره له کوفي خط څخه نوي لیکونه راویستل، لکه: د (نسخ) لیک د وخت په تیریدو سره بشپړ او ښکلا یې هم زیاته شوه او له هغه وروسته تر اوسه پوري ټول قر آن شریفونه په نسخ خط لیکل کېږي.

ابن مقله د نسخ په لیک کې نور بدلونونه هم راوستل چې په پایله کې یې د ثلث خط منځ ته راوړو. وروسته نور نوې لیکونـه، لکه: ریحان او محقـق د قرآنکریم د سـورتونو د عنوانونـو لپـاره او د توقیع خط چـې قاضیانو به د اسـنادو پـه لیکلو کې ترې کار اخیسـت د (رقاع) خط د فرمانونو، رقعو او د کتابونـو د عنوانونـو دلیکلـو لپـاره او د ولایتونـو حاکمانو په دې خـط لیکنې کولې.

د نسـخ او ثلث خطونو په منځ ته را تګ سره په اسـلامي هېوادونو کې د الهي کلام لیکنې په ډېره ښکلې بڼه سرته رسیدې. هنرمندانو د پاڼو، لیکنو ، ښکلا، قرآنکریم لومړیو پاڼو، د سورتونو د پای علامې او د کتابونود ټوکونو په جوړیدنه کې مرسته کوله. د ابن مقله وروسته د خط هنرمندانو اسـلامي لیکونه لوړو پوړیو ته ورسـول، لکه: (د ابن بواب (چې د نسخ خط قانونمندي یې مشـخصه کړه) ، (یاقوت مسـتعصمي (چې بېل بیل خطونه یې ډېر ښکلي لیکل) او(احمد نیریزي) چې دخط په ښکلا او پیاوړتیا کې یې سـاری نـه درلود.) اتمه هجري پیړۍ د خط د ښـکلایوه ډېره ښـه دوره وه د خط په ښـکلا سـربېره د دې پیړۍ هنرمندانو

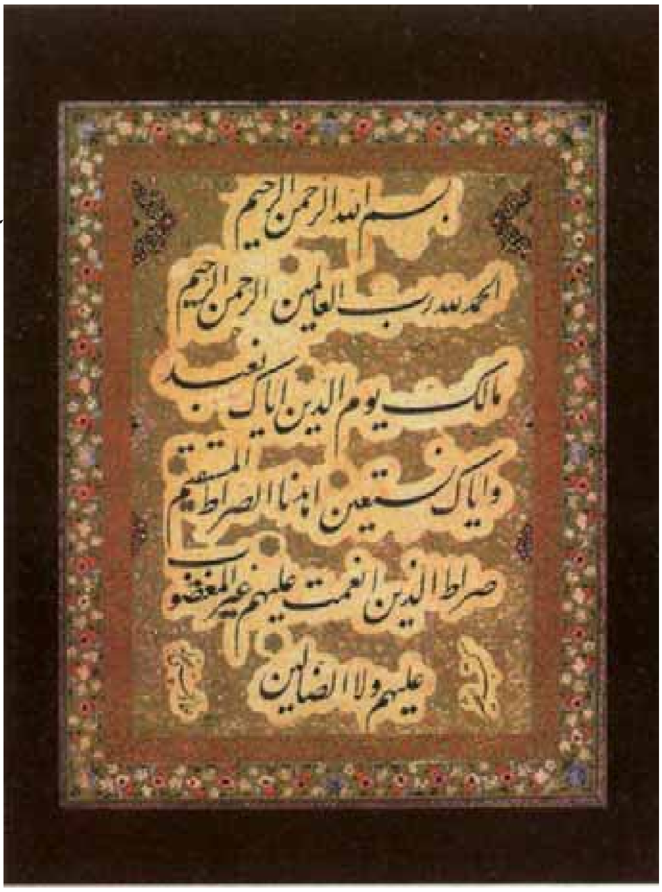

(۲ انځور) د فاتحه سورت د میر عما دحسیني هراتي لیکنه.)

نــوي ليکونه، لکه: د (تعليق) (خط چې د توقيع او رقاع خطونو له ترکيب څخه منځ ته راغلي دي د (نستعليق) چې د (نسخ او دتعليق له خطونوڅخه جوړشوی دی). او د شکست خط يې وکاراوه . د نستعليق ليک په اسلامي دوره کې وروستنی پړاو دی. په دې ليک ډېرو خطاطانو ليکنې کړې دي، لکه: (مير علي هروي) او (ميرعما (حسيني) چې ليک يې د کمال لوړې درجې ته رسولی دی. هنرمندانو بېل بېـل اســلامي خطونـه پــه ديوالونــو، ودانيــو، دروازو، د منبرونــو په ديوالونــو، د قرآنکريم په رحلونو په ډول ډول لوښو او ټوکرانو باندې کارولي دي.

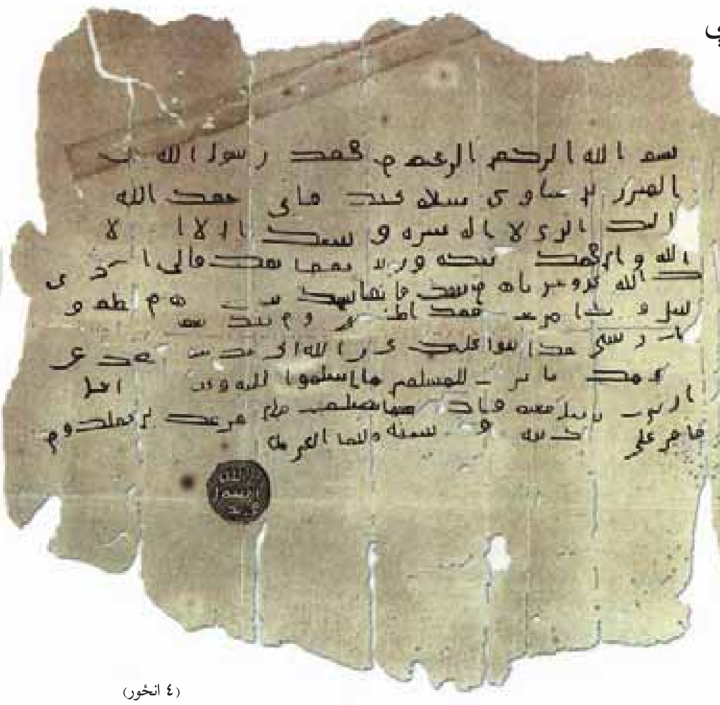

(٤ انځور)

تمرين:

١- د ښکلي ليک نمونې مو په کومو ځايونو کې ليدلې دي؟

٢- د نامتوجوماتونو دروازې او د خلکوکورونو ته ځير شئ او ووايئ چې له کومو موادو څخه جوړشوي دي؟

٣- هغه وسيلې چې په خپلو شاوخواکې وينئ، کوم اسلامي ښکلی ليک په کې کارول شوی دی؟

٤- آيا ستاسې په ښاراو ياکلي کې نامتو خطاط شته؟ په دې هکله معلومات وړاندې کړئ.

۱۲

د بسم الله الرحمن الرحيم کاپي کول.

ايا غواړئ چې له (بسم الرحمن الرحيم) څخه کاپي جوړه کړئ او په خپل کورکې يې وځړوئ؟

مسلمانو خطاطانو الهي آيتونه په ښکلې بڼه ليکلي دي. د بسم الرحمن الرحيم څو نمونې مو په کتابونو، دټلويزيون په صفحه او د جوماتونو په ديوالونو ليدلي دي؟

د نيمې تختې کاغذ په اندازه د بسم الله يو ښکلی تصوير پيدا کړئ او د بسم الله دکاغذ په اندازه د ترس کاغذ (روښانه کاغذ) راواخلئ او د بسم الله په سرېې داسې ونښلوئ چې ونه ښوريږي. هيرمو نه شي چې د بسم الله د ليکو په وخت کې بايد اودس وکړئ. د بسم الله ليکل د لسم درس په شان کاپي کړئ.

اصلي کاغذ د نقاشۍ د ميز په تخته باندې په سکاشتيپ ونښلوئ. د دې لپاره چې د کار کولو په وخت کې ونه ښوريږي او بل دا چې کاغذ د ابي رنگونو د استعمالولو په وخت کې پړسيږي له وچيدو وروسته به رنگونه بيا خپل اصلي حالت ته راوګرځي. د رنگه کولو لپاره لومړی ډېره تياره سيايي انتخاب کړئ.

د مویک قلم په اوبو لوند کړئ او د آبی رنګونو دخپلې خوښې په رنګ یې ککړ کړئ وروسته مویک قلم د رسامۍ په پلیټ (مناسب پلاستیکي لوښي، لرګیو، فلزي شیشه یې لوښو او یا د ابي رنګونو د قوتۍ په سرپوښ ومښئ، ترڅو رنګ او اوبه ښـه سره ګډاو ترکیب شي. که رنګ ټینګ (غلیظ) وي او په مویک پورې نښلي د دویم ځل لپاره یې په اوبو کې غوټه کړئ. ترڅو ټینګوالی یې د کارولو وړ شي.

ستاسې تیار شوی رنګ د مویک قلم په واسطه د کاغذ پر مخ کېږدئ او په ډېر غور او دقت رنګونه د اصلي خطاطی په شان په خپلو ځایونو کې په کار یوسئ. کله مو چې د بسم الله سطحه له رنګ ډګه کړه. بل رنګ جوړ کړئ. کله چې پخوانی رنګ وچ شو. نوی رنګ پرې وکاروئ. د بل رنګ د کارولو په وخت کې خپل مویک په اوبو کې ووهی، ترڅو پخوانی رنګ په بشپړ توګه پاک شي. رنګونه له تیاره څخه د روښانه رنګ په لور په خپلو ځایونو کې وکاروئ، ترڅو د کاغذ پر مخ مولیک بشپړ شي.

د کار تر بشپړېدو او وچیدو وروسته د میز او یا د رسامۍ له تختې څخه یې جلا کړئ او په شیشه یې چوکاټ کې یې پخپله کوټه کې وځړوئ.

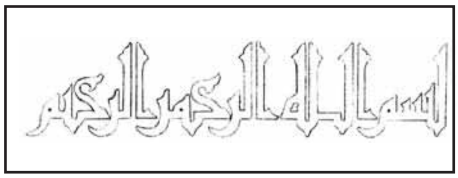

تمرین:

د بسم الله الرحمن الرحیم یوه ښکلې نمونه پیدا کړئ او د هغې یوه کاپي جوړه کړئ.

۱۳

له اسلامي معمارۍ سره اشنايي.

ايا غواړئ چې (لااله الا الله وحده دينه الا سلام و محمداً عبده و رسوله) کاپي کړئ او په خپل کور کې يې وځړوئ؟

حضرت محمد الرسول الله (ص) د معراج د شپې په هکله وايي چې يوه ډير لويه گنبده مې وليدله چې له سپينو مرواريدو څخه جوړه شوې وه چې په څلورو ستنو په څلورو کنجو ولاړه وه او په هغې کې ليکل شوي وو چې (لااله الله وحده دينه الاسلام و محمداً عبده ورسوله) دا روايت د هرې اسلامي ودانۍ روحاني نمونه ده. له مراکش څخه د اناتولي تر لويديځ په ترکيه او د البرز او د مازندرانو د شنو درو نه تر هندوکش، سپين غره، هرات، غور اوبلخ زمورږ په گران هېواد کې شتون لري چې د معمارۍ له نظره سره ورته والي لري او د طبيعي چاپيريال د ښکلا وو سره په هره سيمه کې همغږي لري. د اسلامي معمارۍ هنري آثار د مسلمانانو ترمنځ دهمغږۍ نمونه ده. د طبيعي چاپيريال د همغږي سربېره د ودانيو د بېلا بېلو برخو ښکلا وې هم سره ورته والي لري. تاريخي ابدات که څه هم د جومات په د ننه او يا باندنۍ برخه کې وي او يا په کوم شخصي کور کې وي، په هغوی

انځور د صفويانو په دوره کې په اصفهان کې يو لوی اوښکلی جومات چې لرې ليدل کېږي.

(۱ انځور)

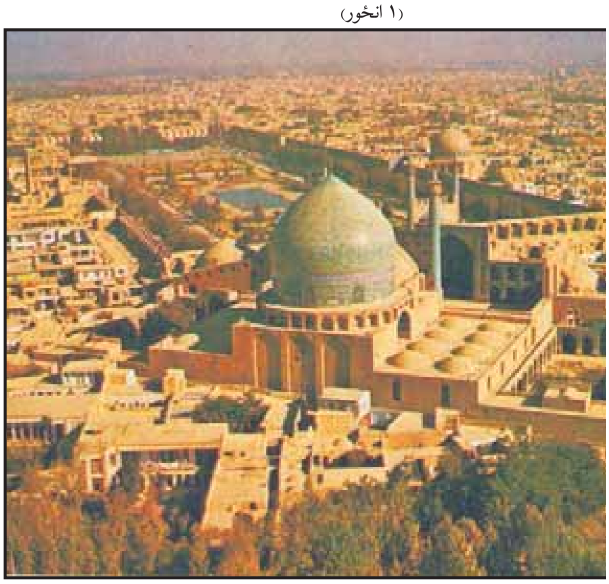

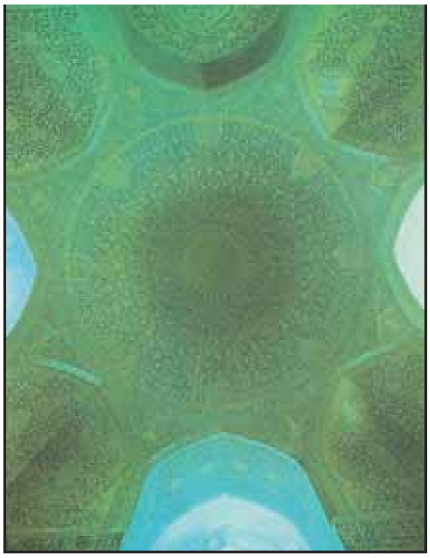

(۲ انځور)

(۳انځور) د ترکيې د استا نبول په جومات کې لويه مرکزي گنبده

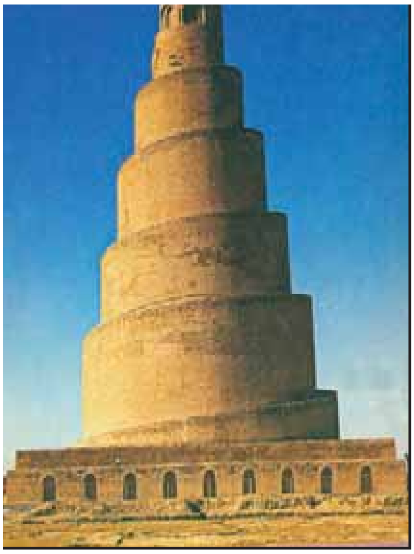

(٤ انځور) د دريمې هجري پيړۍ په سر کې د اسلامي نړۍ د عراق د سامرا لوی جومات چې مناری یې پنځوس متره لوړوالی لري.

کې د ارامتيا او همغږۍ قانون حاکم دی.

د ودانۍ ټينګښت او تعادل په متقارنو طرحو (له دواړو خواو نه يو شان نسبت هغه محورته چې په منځني برخه کې دی)، لکه: د يو ې ګنبدې ښي او چپ اړخونه چې سره يوشانته دي) جوړ شوي دي او د ودانۍ د فضا طراحي داسې شوې ده چې انسان ته ارامتيا او تعادل وربخښي.

اسلامي ښارجوړونه، کورونه، جادې، بازارونه او دښاري ژوندانه نورې اجزاوې داسې طراحي کيدې چې له طبيعي عواملو څخه ډير زيات کار واخيستل شي. د مثال په توګه په ښاري اسلامي معماری او ودانيو کې له نور او رڼا څخه ګټه اخيستنه داسې وه چې له يوې خوايې انسان د پاک خدای په فکر کې اچوو او له بلې خوا د طبيعي روښنايي وسيله او د ودانۍ د تودخې منبع وه. د اسلامي معمارۍ هنري آثار په دوو ډلو ويشل کيږي:

۱- معماري، مذهبي ودانۍ، لکه: جومات، مدرسې او قبرونه او ....

۲- د نورو ودانيو معماري، لکه: کور، ماڼۍ، باغونه، کاروان سرايونه، حمامونه، بازارونه، پلونه او ....

د اسلامي معمارۍ ډيرې مهمې نمونې جوماتونه دي.

مسلمانانو د جوماتونو د جوړولو د ښکلا لپاره چې د لوی خدای(ج) د سجدې او

عبادت ځای دی د قرآنکریم له آیتونو څخه په ډېره ښکلې بڼه د ډېر دقیق هندسي تناسب له لیکلوڅخه ګټه اخیستله. د جومات د ودانۍ نقشه په ټوله اسلامي نړۍ کې یو شان ده سربېره پر هغې جزییات او ښکلاوې یې هم یو شانته دي.

د جومات د ودانۍ ټول بعدونه له دایرې څخه لاس ته راځي. کله چې د جومات چت جوړشي، نو په هغې باندې ګنبده جوړېږي. ګنبده په بېلو بېلو شکلونو جوړېږي چې ډېرې مشهورې یې له منحني خطوڅخه چې نیمې کرې ته ورته والی لري، جوړې شوي دي.

په جوماتونو سربېره ګنبدې په زیارتونو هم راوج درلود. په زیارتو جوماتونو کې منارې دګنبدو په څنګ کې جوړېدې چې د منارو منځ به مارپیچي و او اذان کوونکي به د منار پورتنۍ برخې ته پورته کېدل او اذان به یې کولو چې ټولوخلکو به هغه اوریده.

په اسلامي نړۍ کې د منارو ښکلاوو ځانګړې بڼه درلوده په لومړي سرکې منارې د مکعب په شکل جوړېدې، خو وروسته یې د استوانې شکل رواج موند. د منارو د ښکلا لپاره په بېلا بېلو اسلامي هېوادونو کې له بېلو بېلو روشونو او طریقو څخه کار اخیستل شوی دی.

چې دا ښکلا وې دګنبدې له ښکلا وو رامنځته کېدې. د جومات په د ننه کې فضا داسې طراحي کېدله چې د لوی خدای (ج) عظمت په ټولو برخو او د انسان په احساس باندې اغیزه وکړي. دګنبدې په داخلي برخه کې د قرآنکریم آیتونه نقشونه او ښکلا وې د دیوالونو تر مرکزي نقطې پورې لیدل کېږي. په دې ټولو کې د محراب ښکلا ځانګړې ارزښت لري.

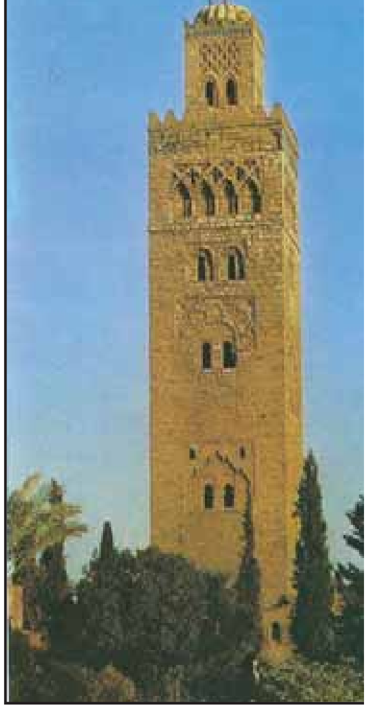

(۵ تصویر)په مراکش کې دکتوبیه دجومات مناره چې د (موحدون) په دوره کې پای ته ورسیده

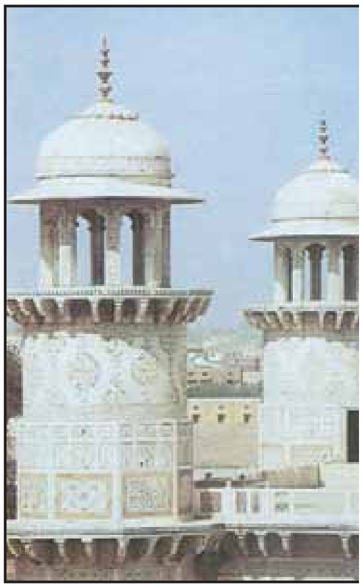

(٦ انځور) د هند په آګرا کې د (اعتمادوله) د قبرمناري چې په ۱۵ هـ ش پېړۍ کې جوړې شوي دي.

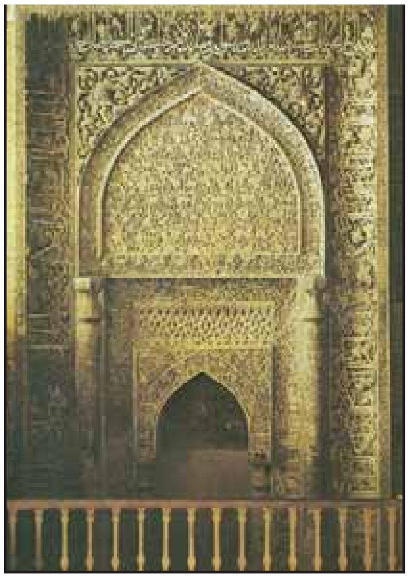

(۷ انځور) د اصفهان د جامع جومات محراب په ۷۱۰ هـ ق کال کې.

(۸ انځور) په مراکش کې د (بن لوسف مدرسی محراب په لسمه پېړۍ کې.

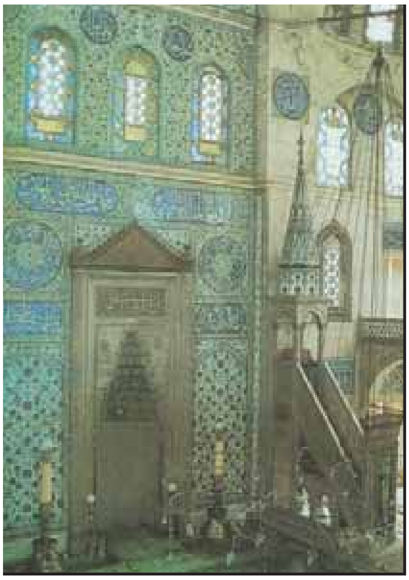

(۹ انځور) د ترکیې په استانبول کې د (سوکولو) جومات محراب او منبر په لسمه هجري پېړۍ کې.

محراب د قبلې لوری ښيي او ټول مسلمانان د لمانځه پر مهال محراب ته مخامخ درېږي. له دې امله په هر جومات کې محراب ته ډېرې ښکلی ښکلاوی ورکوي.

په زياتره جوماتونو کې د محراب ترڅنګ منبرونه د جماعت د امام لپاره جوړ شوی دي چې د وغط په وخت کې وليدل شی او غږ يې واوريدل شي. د وخت په تيريدو سره کله چې منبرونه له لرګي څخه جوړ شول په ټولو اسلامي هېوادو کې يې رواج وموند.

د منبرونو په طراحی او ښکلا کې ډېر توپيرونه ليدل کيدل خو په کلي ډول هر څومره چې د مسلمانانو هنري ذوق په بېلا بېلو اسلامي هېوادونو کې د معماری بېل بېل سبکونه منځ ته راوړي وو، خو له روحاني فضا سره يې ډېر ژور اوګډپيوند درلود. دا جوماتونه په هسپانيه کې د قرطبه جومات په ايران کې د اصفهان جومات، د هرات جامع جومات، دهند جومات او په نورو اسلامي هېوادونو کې جامع جوماتونه له يو اوبل سره په اړيکه کې جوړشوي دي.

(۱۰ نځور) د مصر په قاهره کې د (مؤيد) د جومات منبر.

تمرين:

۱- زموږ په ګران هېواد کې کوم لوی جوماتونه وجود لري؟

۲- د دې جوماتونو ښکلا وې څه ډول دي؟

١٤

له اسلامي سبک څخه پر استفادې (پُل) جوړول

ایا کوم لرغونی پل مولیدلی دی ؟

پلونه له اوبو څخه د تیریدو لپاره جوړیږي. که یو اوږد او پنډ لرګی د اوبو په سر کېږدو، د پلونو له ډلې څخه شمېرل کېږي.

انسانانو تر اوسه ډېر زیات پلونه په بېلو بېلو شکلونو له اوبو څخه د تیریدو لپاره جوړ کړي دي. پلونه د اسلامي معماری یو ه په زړه پورې نمونه ده . د دې پلونو محکمتیا، ظرافت او ښکلا د دې سبب شوي ده چې له سلګونو کالو وروسته هم جوړ پاتې شي.

آیا ستاسې په چاپیریال کې لرغوني پلونه شته؟ هغه پلونه چې ستاسې په چاپیریال کې موجود دي، هغې ته په ځیر او دقت سره وګورئ. تاسې هم کولی شئ چې یو پُل لومړی

(۱ انځور) د پُل بیاتي شوی برخې

(۲ انځور) د پُل مختلفې برخې سره نښلوي.

په یو پنډ یا مقوا کاغذ باندې انځوروئ. وروسته د انځور اضافي برخې بیاتې کړئ چې د پُل یو دیوال جوړشي. جوړشوی دیوال په بل پنډ کاغذ کېږدئ او شاوخواېې په پنسل خطونه وباسئ او خطونه په غور سره د بیاتې په واسطه بیاتې کړئ. ترڅو بله کاپي کټه مټه جوړه شي، نو په دې وجه د پل دوه اصلي دیوالونه جوړیږي. د سر پوښلو لپاره له یوه نازک کاغذ څخه کار واخلئ او اوږدوالی یې د پُل د دیوال په اندازه او پلنوالی یې د پُل د عرض په اندازه ونیسئ او کاغذ او اضافي برخې یې بیاتې کړئ. د پُل یو سر پوښ په دیوالو باندې په سریښو ونښلوئ، ترڅو ستاسې لاسي کار جوړشي او هم کولی شئ چې جوړ شوی پُل په ډبل مقوایي کاغذ ونښلوئ او د خپلې خوښې په رنګو یې رنګه کړئ. که غواړئ پُل ته نوره ښکلا ورکړئ، نو وړې ډبرې، پاڼې او ښاخونه ورپورې ونښلوئ او د پُل لاندینۍ برخه د اوبو په رنګ رنګه کړئ.

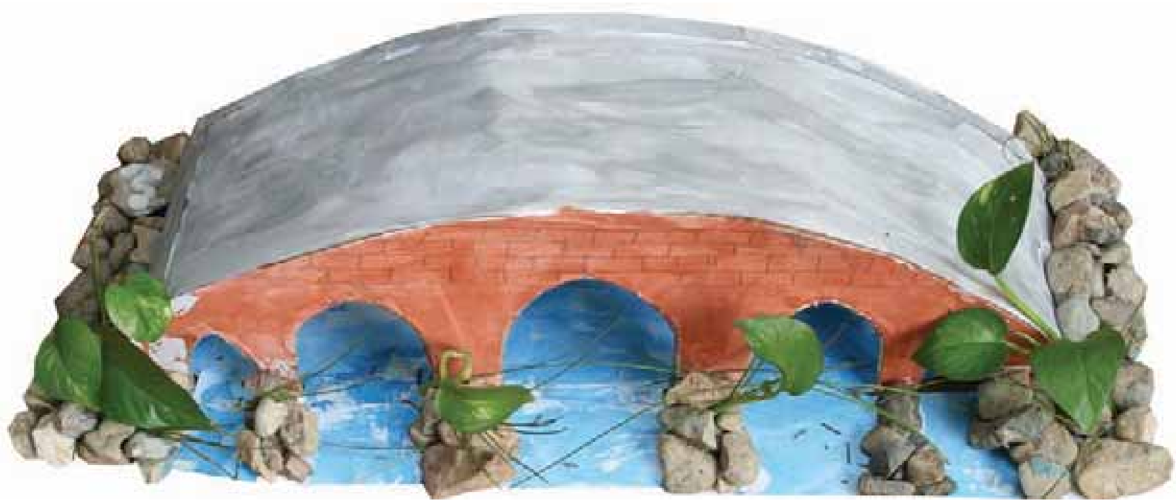

(۳ انځور) د پله لاسي کار

تمرین:
له ډبل او نازک کاغذ څخه په ګټه اخیستنه یو ښکلی پُل جوړ کړئ.

۱۵

له اسلامي هنرونو سره اشنايي

(۱ انځور) د ښکلی بسم الله الرحمن الرحیم تذهیب

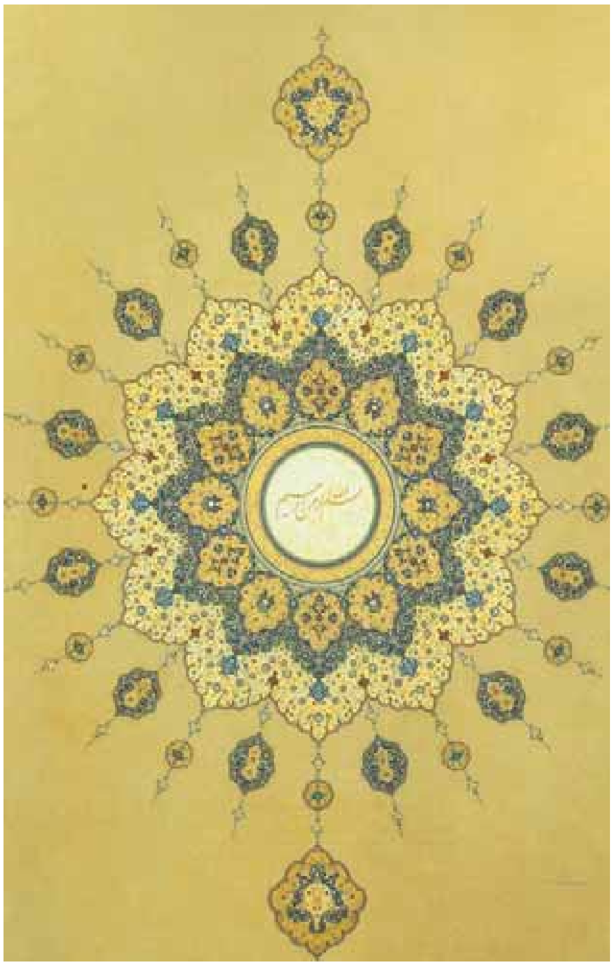

حضرت رسول الله (ص) فرمايلي دي:

((ان الله کتب الاحسان علي کل شی ءٍ)) بی له شکه الله (ج) ښيګڼې او ښه والی ته لازمه پاملرنه کړي ده.

په اسلامي تفکر کې هنر د موادو او شيانو د ښکلا وو یوه طریقه ده. هر شی هم څرګند او هم پټه ښه لري چې مسلمان هنرمند باید د هغې په هکله دقيق فکر وکړي. له ډېروښو تناسبونوڅخه په طراحي او د ظرافت په جوړيدو کې ګټه واخلي او د هر شي په جوړيدوکې مادي عالم له روحي عالم سره پیوند کړي.

په اسلامي هنر کې ښکلا او ګټه دا دوه مهم صفتونه د وسیلو او د ډول ډول هنري آثارو د شیانو د بیانولو لپاره دي. له دې امله د اسلامي هېوادونو په هنري آثارو کې یووالی څرګندېږي چې له دوی دجغرافیایي پولو څخه اوړي.

اسلامي هنر د بېلو بېلو ښکلو او ظریفو لوښو جوړېدنه منځ ته راوړه چې ډېر زربې نړیوال شهرت وموند.

په دې اثارو کې ټولې سطحې په نقشونو او اسلامي خطونو باندې پوښل شوي دي چې په لومړیو وختوکې د قرآنکریم دآیتونو لپاره کارېدې او د وخت په تېرېدو د تذهیب په نوم یاد شو چې په کاشي کاریو او قالین اوبدلوکې ترې ګټه واخیستل شوه او د شیانو دسطحو

(٤ انځور) په دولسمه هجري پېړۍ کې په هندکې د څرمنې ځلور ټوټې چې په طلایي نقشونو ښکلي کړل شوي دي (د جیوتانا)

د ښکلا لپاره په بېلو بېلو هنرونو کې، لکه: فلزکاري، کلالي، لرګي کیندنه، شبکه کاري، د تیږو په تراشلو، په تیږه خطاطي، او ګنډلو کې ترې ګټه اخیستل شوې ده.

ټولې سـطحې دوې برخې لـري چې يو يې حاشـيه او بل متن دی. هر يوه سطحه په بېلو بېلـو ديزاينونـو، ليکنو، ښـکلي ليک او يا د حسـن خط او انځور ګرۍ پـه ترکيبی بڼه جوړې شوې دي.

مرکزي ډيزاينونه د دايرې په شـکل طراحي کېږي چې په ښکليو انځورونو جوړېږي، او د اصلی سـطحې د هـرو څلور برخو $\frac{1}{4}$ تکرارېږي چې دا مرکزي ډيزاين د (شمشه) يـا (نارنـج) په نوم او $\frac{1}{4}$ برخـه يې څنډه يا (ګوښـه) بولـي. کله کله څنډه يا شمشـه په نوروښـکليو ډيزاينونو ډکېږي او کله کله متن پـه يوه تکراري انځورباندې پوښـل کېږي او حاشي ته په بل ډيزاين ښکلا ورکوي.

د لوښو په طراحی کې د لوښو د بېلو بېلو برخو لپاره ځانګړي ډيزاينونه کارول کېږي. ختين خاورين لوښـي په بېلو بېلو ډولونو جوړېږي چې دهرې برخې د ښـکلا لپاره يې بېل بېل ډيزاينونـه طراحـي کېږي. د لوښـي د هرې برخې او د ټولولوښو د ډيزاينونو او خطونو تر منځ يووالی او همغږي ډېر ارزښت لري.

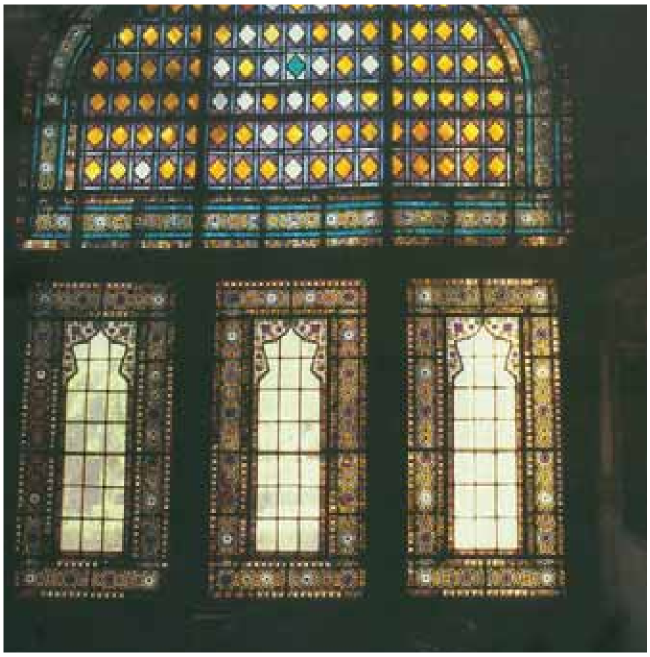

(٣ انځور)شبکه کاري شوی کړکی په اصفهان کې

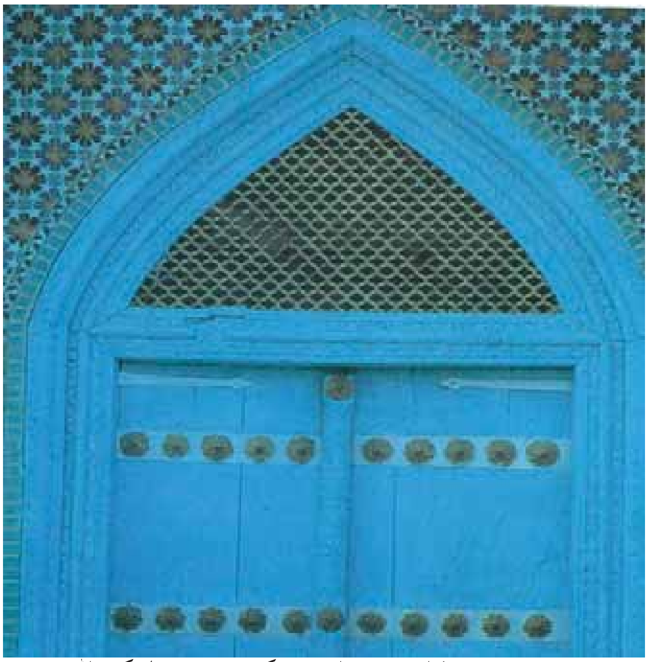

(٤ انځور) په مزار شريف کې د حضرت علي کرم الله وجهه دمقبرې دروازه

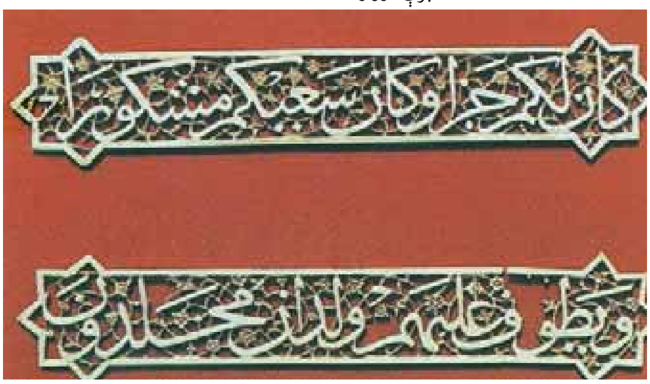

(٥ انځور) د ايران په ارد بيل کې د (شاه اسمعيل د قبر ليکنې)

پــه هغو اثارو کې چې ډیزاینونه دحجم په دیوالونو انځوریږي، د لوښــي دځې، مخ او څنډو اړیکه زیات مهارت ته اړتیا لري.

پــه هغو آثارو کې چې رنــګ کارول کېږي، لکه: ټوکــر اوبدل، قالینې او بدل، کاشــي کاري او ....

هنرمند باید د رنګ ترکیب، همغږي او ورته والی رامنځته کړي.

(٦ انځور لعابي پتنوس چې د اسکندر په انځور ښکلی شوی دی ق. م څلورمه پیړۍ.

(٧ انځور) په لسمه پیړۍ کې د ترکیې په استانبول کې په یوه تبرلیکنې.

(٨تصویر) په١٣٠٠ هجري کال کې د ایران په تبریز کې جوړه شوې قالینه.

تمرین:

١- داسلامي هنری اثار و مهمې ځانګړتیاوې په ګوته کړئ؟

٢- په اسلامي هنرونو کې وحدت او یوالی څه دلیل لري؟

٣- ستاسې په چاپیریال کې کوم اسلامي هنر وجود لري؟

۱۶

له خټو څخه د قلمدانۍ جوړول

ایا تراوسه مو دقلمدانۍ د جوړیدو تجربه کړې ده؟

لــه خټــو څخه د قلمدانۍ د جوړیدو لپاره د خټــو د لولو (فتیلوی) له روش څخه باید گټه واخلو. په دې روش کې باید خټه د لاسو په وسیله لوله شي.

(۱ انځور)د لوښي لاندنۍ برخه اول لولی جوړې کړی.)

دکار پیل: د لوښي دتلي په جوړولو پیل وکړئ: لومړی د لوښي یا قلمدانۍ تل په هره اندازه چې ستاسې خوښېږي په دایروي بڼه جوړکړئ. وروسته دخټو بوړکی (لولې) د یوه سانتي متر په قطر د قلمدانۍ دتلي په اندازه جوړ کړئ لومړنۍ بوړکي د قلمدانۍ د تلي سره ونښلوئ او بیا د هغې په سر نور بوړکي په ډېر غور او دقت ونښلوي ترڅو د قلم د نیمایي په اندازه جوړ شي چې بڼه یې بشپړه شي. د دې لپاره چې بوړکي له یو بل سره ونښلي بوړکي د لاندینۍ برخې په لوری وتراشئ او کولی شو چې خپلې ګوتې په اوبو لندې کړو او وروسته بوړکیو ته فشار ورکړو، چې یو له بل سره کلک ونښلي. دکار په وروستي پړاو کې هغه باید ښوې شي چې د بوړکیو بڼه معلومه نه شي. د دې لپاره چې ستاسې کار ښکلا پیدا کړي نو هغه په ښکلو ډیزاینونو رنګه کړئ.

(۱انځور) لمړنی بوړکي په سطح نښلول شوی دی.

(۲انځور نور بوړکي په سطحه ونښلوي ترڅو قلمدانی جوړه شي.

(٤ تصویر) قلمداني په خپله خوښه رنګه کړئ او قلمونه په کې واچوئ.

(۵ انځور) لندې خټې ته په بېلا بېلو وسیلو فشار ورکړی او بیل بېل ډیزاینونه په کې جوړ کړئ.

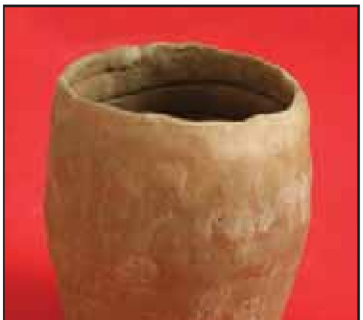
(٦ انځور)د قلمداني باندنی برخه ښویه کړئ.

تمرین:

د بوړکیو له طریقې څخه په کار اخیستنه یوه ښکلې قلمداني جوړه کړئ او بیا په ښکلیو ډیزاینونو او رنګونو ښکلا ورکړئ.

۱۷

له میناتورۍ سره اشنايي

ولې اسلامي میناتوري نړيوال نوم او شهرت لري؟

د مسلمانانو لومړنۍ انځورګري، دطبيعي علومو د کتابونو تصويري کول وو. وروسته له هغې ورو ورو ادبي کتابونه، په ځانګړې ډول د ستروشاعرانو د شعرونو ديوانونه او د داستانونو ځينې صحنې انځوريزې شوې. غربي محققانو په دې دليل چې په ډېره کوچنۍ اندازه او ډېر ظرافت يې دا تصويرونه د میناتور په نوم وبلل. مسلمانانو دکتابونو په انځوريز کولو کې دځوييرېو په اوږدوکې ډېر پرمختګ وکړ. دوی د ښېلو ښېلو رنګونو،تصويرونه، مارپيچي ترکيب بندي او د عقيدتي مفهومو د بيانولو له امله د ښکلا او هنري ارزښت لوړو پوړيوته ورسيدل او نړيوال شهرت يې پيدا کړ.

(۱ انځور) د منابع الحيوان ابن بختيشوع دکتاب يوه پاڼه په اومه هجري قمري پېړۍ کې (نرزمری او ښځه زمری)

(۲ انځور) دجواجوی کرمانی ديوان: د همااو همايون زرم، بغداد ۷۹۹ هـ ق کال.

هغو انځور ګرانوچې شعرونه یې انځوریزکول، په شعرونو کې نغښتو عقیدتي مفهومونو ته یې ځانګړې پاملرنه درلوده. لویو شاعرانو، بېل بېل مضمونونه د شعر په ژبه بیانول، انځورګرانو هم له ښکلا او رنګونو څخه په ګټه اخیستنه دا شعرونه د تصویر په بڼه انځورول چې د بېلو بېلو مفهومونو او موضوعګانو سره یې ډېره لګوله. له دې امله میناتور، یو ډول خیال (ذهني) انځور ګري ده.

(۳- انځور) (هارون الرشید) په حمام کې د خمسه نظامي له کتاب څخه د کمال الدین بهزاد اثر هرات، ۹۰۰ هـ..ق.

په میناتور کې له طبیعت څخه پیروي نه کوي، بلکې د شکلو په ساده کولو ، د رنګونو په بدلون ، د بېلو بېلو صحنو تمثیل او د ډول ډول موضوعګانو تصویرونه کاږي. په دې اثارو کې هنرمندان هغه نرۍ تصویروي چې په هغې کې نقاشي ډېره روښانه ده، ډېر ځلیدونکي رنګونه، بې له حجمه شکلونه، زیات ظرافت او ښکلا، ګلونه او بوټي په تازه ګۍ کې تصویر شوي دي. فضایي ژوره ښودل شوې ده.په تصویر کې هېڅ سیوري نه لیدل کېږي.

(٤انځور)

ډېرو انځورګرانو د اسلامي میناتور د شکل نیولو او وده ورکولو په هکله ستړې ونلې سرته رسولي دي او ځینو تر هغې هم ستړې دندې تر سره کړې دي چې د دوی له میناتوریو څخه، نورو الهام اخیسته لکه: (جنید السلطان) (کمال الدین بهراد) او سلطان محمد چې د دوی د آثارو نمونې په دی درس کې وینئ.

(۵ انځور)

تمرین:

۱- کومې موضوعګانی په دې انځور ګریو کې وینئ؟ د نقاشیو په هکله یې پخپلوکې سره وغږیږئ.

۲- په دی تصویرو کې کوم شکلونه او رنګونه وینئ؟ د انځور ګرۍ په هنر کې شکلونو او رنګونو ته پاملرنه وکړئ اوپه هکله یې پخپلو کې سره وغږیږئ.

۳- د (جشن ، او کوچنی اختر) د کارتونو په میناتوریو کې ترکیب بند او مارپیچي حرکتونه پیدا کړئ.

۱۸

د قرآنکريم د رحل جوړول

ايا تراوسه مو د قرآنکريم د رحل د جوړولو په هکله فکر کړی دی؟

مسلمانان د قرآن عظيم الشان لپاره چې د خدای(ج) کتاب دی، ښکلي رحيلونه جوړوي.ترڅو د تلاوت په وخت کې قرآنکريم له ځمکې څخه پورته پرې کيښودل شي. د قرآنکريم رحل د دوو لرگيو څخه جوړيږي، چې يو په بل کې اوبدکيږي چې په اسانی سره خلاص او ترل کيږي. د قرآنکريم د تلاوت په وخت کې رحل خلاصوي او له تلاوت څخه وروسته يې تړي او په داسې ځای کې يې ږدي چې کم ځای ونيسي.

تاسې هم کولی شئ چې هغه رحل ته ورته چې هنرمندان يې له لرگي څخه جوړوي له ډبل مقوا کاغذ څخه جوړکړئ. لومړی مقوا کاغذ د مستطيل په بڼه بياتي کړئ. وروسته د مستطيل اندازه په دوو ورو برخو وويشئ چې

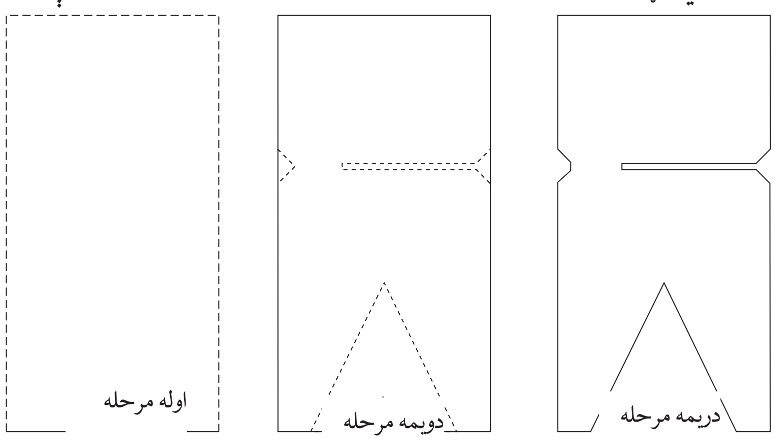

يوه يې (قرآنکريم دکيښودلو) او بله يې د(پښو) برخه ده، لکه: څنگه چې په شکل کې ښودل شوي دي، مقوا کاغذ د تيرې چړې او يا بياتی په واسطه پرې کړئ. پام مو وي چې د مستطيل عرض تر پايه پورې بياتي نه کړئ چې کوچنی برخې نه لويې برخې جلا نه شي. وروسته د پښويا لاندينی برخه کې يې يو عمودي مثلث انځور کړئ او هغه هم بياتي کړئ. ترڅو د رحل پښې محکمې او ښکلي شي. د دې مرحلې ترسرته رسولو وروسته دواړه برخې له بياتي شوي ځای څخه يو په بل کې ننه باسئ.

د دې لپاره چې ستاسې رحل ښکلا پيدا کړي، نو د الله په مقدس نوم او يا په نورو دعاگانو او اسلامي ډيزاينونو ښکلا ورکړئ. دا ډيزاينونه د مقوا کاغذ او رحل په باندنيو ديوالو باندې په تور او سپين ډول او يا رنگه انځور کړی. د دې کار لپاره د رحل باندينيو ديوالونو په لويو او کوچنيو برخو ښکلې ډيزاينونه انځور کړئ، ترڅو د رحل دواړو باندنيو برخو ته ښکلا ور وبخښي وروسته بيا په خپل رحل کې قرآنکريم کېږدئ او تلاوت يې وکړئ.

تمرين:

۱- تراوسه مو د قرآنکريم څو ډوله رحلونه ليدلي دي؟ هغه له کومو موادو څخه جوړ شوی دي؟ ايا د رحل په ديوالونو ښکلاوي دي؟ دا ښکلا وې څه ډول دي؟

۲- د رحلو د ديوالونو ديو ځای کولو لپاره کومې لارې په کارورو؟

۳- له مقوا کاغذ څخه يو رحل جوړ کړئ او په خپله خوښه ښکلا يې ديوالونه ډيزاين کاري کړئ او د خپلې خوښې په طريقه يې ديوالونو سره ونښلوئ.

۱۹

له افغاني هنرمندانو سره اشنا کیدل

له افغاني هنرمندانو څخه کوم کسان پیژنئ؟
هر یو د هنر په کومو څانګو کې فعالیت کوي؟

استاد محمد سعید مشعل:

حاجي محمد سعید (مشعل) د محمود(غوري) زوی په کال ۱۲۹۵ هـ ش کال کې د غور ولایت د(تیوره) په کلي کې وزیږید.

استاد مشعل په یوه هنر پالونکې کورنۍ کې لوی شوی و. د ځوانۍ په وختوکې یې هنري کاروته پام ور واوښت. هڅه یې وکړه چې د استاد کمال الدین بهزاد مکتب را ژوندی کړي.

استاد له میناتور څخه پرته د حاشیو په ښکلا (تذهیب) کې د ډېرو تکړه هنرمندانو په ډله کې شمېرل شوی دی.

استاد په میناتورۍ کې نوښت رامنځ ته کړ ځکه چې ده ځانګړې لاره او روش درلود او د استاد کمال الدین بهزاد د مکتب له پیروانو څخه حسابیږي. استاد

ډېرو شاګردانو ته هنري زده کړه ور په برخه کړي ده او ستر هنري خدمتونه یې سرته رسولي دي.استاد مشعل په ۱۳۷۶ هـ. ش کال کې د دلوې د میاشتې په لسمه نیټه له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړې او د ابدي ژوندانه په لور روان شو. د ده ځینې اثار د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت په ملي ګالرۍ، دولتي تالارونو او د خلکو په کورونو کې ساتل کېږي.

استاد عزیز الدین وکیلي پو پلزای:

استاد په ۱۲۹۷ هـ .ش کال د سنبلې د میاشتې په ۱۶مه نیټه د کابل په چهاردهي کې وزیږید. نوموړی له دې امله په (اووه قلمي) خطاط باندې مشهور دی چې په خط کې نوښتکاریو، نقاشۍ او انځور ګرۍ کې د ګران افغانستان له نومیالیو هنرمندانو څخه و. ده د کار په ښکلا او ظرافت کې ساری نه درلود، همدارنګه د استاد وکیلي د تابلوګانو په حاشیو او متونو کې ډېرې مهمې افغاني هنری پدیدی ترسترګو کېږي. استاد وکیلي په هنري کارونو سربېره د خطاطی د هنر او تاریخي پیښو په هکله زیات کتابونه لیکلي دي. استاد د ۱۳۷۶ هـ.ش کال په لومړنیو میاشتو کې له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړې.روح دې ښاد وي.

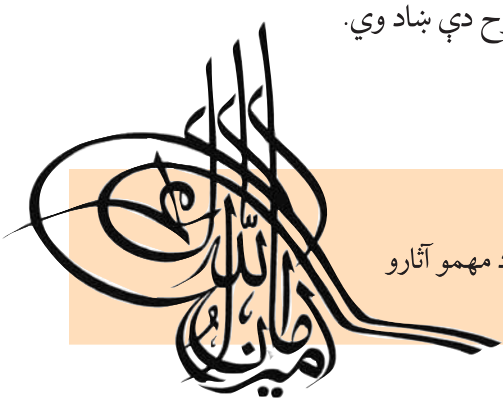

تمرین:

تاسې پخپلو ولایتونو کې هنرمندان پیژنئ؟ د هغوی د مهمو آثارو نوم واخلئ.

۲۰

له افغاني هنرونو سره اشنا کیدل

د قالینې څټ ته په ځیر سره وګورئ او ووینئ چې د هغې تار او پود د ګنډې په وسیله څه ډول سره نښلول شوي دي؟

دقالینی پر مخ څه شی وینئ؟ د قالینې رنګین ډیزاینونه څه ډول په پر له پسې ګنډو رامنځته شوي دي؟

کله چې په قالینی کښینئ او یا پر هغې باندې لمونځ کوئ څه احساس درته پیدا کېږي؟ د هنر لومړی څانګې په افغانستان کې زرګونه کلونه لرغونتیا لري.

کــه څــه هم د هنري آثار و تولید د انســانانو د اړتیا وو دلیرې کولو ســر چینه ده، دقیقــه طراحــي، د ښکلو ښکلو ډیزاینونو کارول، د دې هېواد د هنرمندانو د ښکلا ښکلو

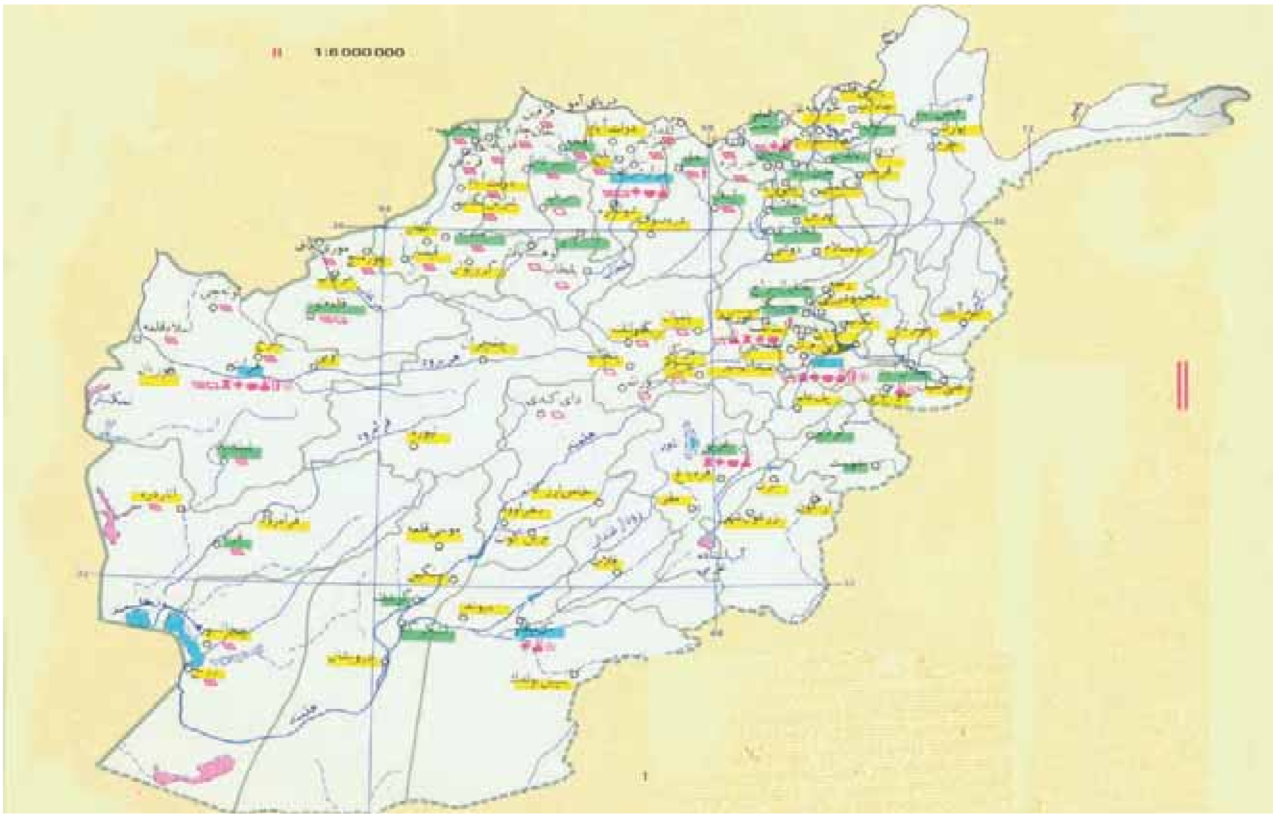

نسلونو ذوق د تاریخ په اوږدوکې ځرګندوي د خلکو هنري مینه تکواو پارچوته رنګ او ډیزاینونه وربخښي، ښکلي او نرم فرشونه اوبي، ودانیو ته د قرآنکریم په مبارکو آیاتونو ښکلا ورکوي، سفالي او فلزي لوښي په ظرافت سره ښکلي کوي، دروازو، منبرونو او د لرګي رحلونو ته ښکلا ورکوي، کاري لوښي ښکلي کوي، ترڅو انسان هره شیبه د ظرافت او ښکلا سره اړیکې ولري، نوهغو ته یې ښکلا او ډیزاینونه ورکړي دي، نن هم د پوستینو جوړول، د سرامیکي (کلالي) لوښو جوړول، د ښکلا غالیو او بدل او ..... د هېواد په مختلفو سیمو کې دوام لري.

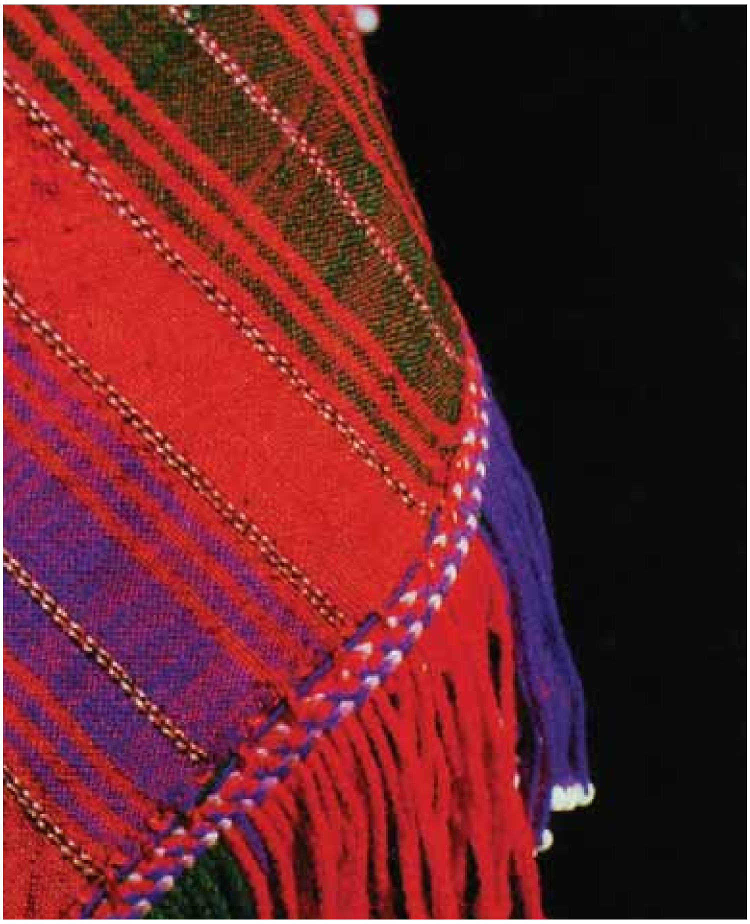

او ډېر وګړي د دغه صنايعو په جوړلولګيا دي. څومره چې د تاريخي هنري آثاروساتنه ډېر ارزښت لري، همدارنګه د ډيزاينونو، بېلا بېلو هنرونو د جوړولو، کارولو او د ښکلاووطريقو او روښونو انتقال وروستيو نسلونو ته ډېره زياته اړتيا ده.

د لاسي صنايعو توليد سربېره پر هنري او فرهنګي اړخونو داخلي او باندنيو بازارونو ته د هغو عرضه کول د اقتصاد له پلوه زيات ارزښت لري. د افغانستان په نقشه کې د لاسي صنايعو او بېلو بېلو هنرونو عمده مرکزونو ته پاملرنه وکړئ. د افغانستان په بېلو بېلو ښارونو کې خلك په بېلابېلو هنرونو بوخت دي او بېل بېل لاسي صنايع توليدوي. د مثال په توګه په کابل ښار کې د معمارۍ، بخارۍ جوړونه، پښګري. فلزکاري، مسګري، زرګري، کندنکاري، د مريو ګنډل، د ټوکرو او بدل، دتيږو تراشل ، کلالي، نقاشي، د غاليواو بدل، خامك ګنډل وجود لري. په نورو ښاروکې د ټوکر او بدلو، وريښم او بدلو، شال او بدلو، دګلدوزۍ بېل بېل ډولونه شته ټوکريا رخت ته ښکلا ورکول، لکه: د مريوګنډل، خامك ګنډنه، له ختې څخه د سفالي لوښو جوړېدل، کلالي، د لاجور دو د غميو جوړېدل او ډېرينو لوښو د جوړېدو هنرونه ادامه لري. چې يو له هغو څخه په هرات کې ښيښه جوړېدنه ده چې د ځانګړي ظرافت درلوودنکي ده. د ماتو او بېکاره ښيښو ويلي کولو څخه وروسته رنګونه ور سره ترکيب کوي چې ميرمنې او نارينه کله ګډ او کله هم

بېـل بېل پـه دې کارونـو بوخت دي. او په بيلو بيلو شـکلونو گيلاسـونه او ښـکلي لوښـي د لاس او اور په واسـطه توليد وي چې د امريکا او اوړپا بازارونو ته يې لار پرانيستي ده که څه هم دا اثار د افغانستان په بېلا بېلو ښـارونو کې ليدل کېږي چې د ټولو سـيمو په اثارو کـې ورته والى شـته دی. د ډيزاينونـو، رنگونو او جوړولو طريقې او روشـونه يې بېل دي.د هرې سـيمې د هنرمندانو ذوق او ابتکار د دې سبب کېږي چې د ډيزاينونو او ثارو جوړول بېلې څانگړتياوې پيدا کړي. هغه بدلونونه چې هنرمندانو د تاريخ په بېلو بېلو دوروکې په هنري آثاروکې رامنځ ته کړي دي، د هنر د مختلفو څانگو د ودې او تحول سـبب شـوي دي. د همدې تحول له امله ده چې نن د لاسي صنايعو څانگې لوړو پوړيو ته رسـيدلي دي چې ډېر ارزښـتناک اثار توليدېږي، لکه: د اسـتالف کلالي(سراميک) چې د افغانستان د ډېرو مشهورو کلاليو څخه ده چې په بېلو بېلو ښارونو کې يې د خرڅلاو بازارونه تاوده دي.

تمرين:

١- ستاسې په سيمه کې کوم لاسي صنايع شته دي؟
٢- تاسې د هنرونو کومې څانگې سره اشنا ياست؟
٣- له کوم افغاني هنر سره مينه او علاقه لرئ؟
٤- ايا دهنر د خپلې خوښې څانگې لپاره نوې نظريه وړاندې کولی شئ؟

۲۱ دافغانستان له ملي موزیمونو سره اشنا کیدل
د مزارشریف موزیم:

د مزارشریف موزیم اوږده مخینه او لرغونتیا لري. له هغه وخت څخه چې د حضرت علي کرم الله وجهه مقبرې ته پادشاه هانو سوغاتونه ورکول، د دې موزیم د جوړېدو سبب شو دا تحفې او هدیې د روضې په یوه ځانګړې کوټه کې ساتل کیدې. د مزار موزیم سربېره پر قیمتي ډالیو، د مسکوکاتو او نه پیدا کیدونکو کتابونو په ځانګړې ډول د خطي نسخو کتابونه چې د هغې له ډلې څخه د قرآن عظیم الشان نسخې د قرآنکریم ځینې تفسیرونه چې له زیات ارزښت څخه برخمن دي. پخپله مبارکه روضه د معمارۍ د هنر یو لرغونی سبک دی. چې په مبارکو آیاتونو ښکلی شوی دی. دا مبارکه روضه یوه تاریخي لرغونی وداني ده. په دې موزیمو سربېره زموږ په ګران هېواد کې شخصي موزیمونه هم شتون لري د نمونې په ډول سلطاني موزیم د یادولو وړلری.

د هرات موزیم:

په ۱۳۰۲ هـ.ش یا ۱۳۰٤ هـ. ش کال کې د هرات موزیم تاسیس شو او په۱۳۱۰ هـ .ش کال کې د هرات د ښار ښاروالۍ ته وسپارل شو او په ۱۳۱۲ هـ. ش کال د هرات د ښاروالۍ د مقام په حکم د پارک هوټل ودانۍ ته ولیږدول شو. په هغې کې چې کوم اثار موجودوو هغه د خلکو ننداریې ته ایښودل شوي وو. اکثره اثار یې د ښاروالۍ له بودجې څخه اخیستل شوي دي هغه اثار چې په هډه او بګرام کې د کیندنو په نتیجه کې لاس ته راغلي وو، د کابل د موزیم لخوا دسوغات او ډالۍ په ډول په ۱۳۲۵ هـ .ش کال دهرات موزیم ته سپارل شوي دي.

د میمنې موزیم:

د میمنې د ښار په یوه تاریخي غونډۍ کې د ناڅاپي کشفیاتو په نتیجه کې د غوریانو د دورې مسي سکې په لاس راغلي چې په ۱۳۳۵ هـ.ش کال کې یې د میمنې د موزیم د جوړېدو زمینه برابره کړه، ترڅو په هغې کې لرغوني اثار او شیان وساتل شي، د میمنې د موزیم د مدیرانو په هلو ځلو په کم وخت کې د ډېرو لرغونو او قدیمي اثارو څخه برخمن شو او ننداره یې په ۱۳۳٦ هـ .ش کال کې پیل شوه دا ننداریې دومره په زړه پورې وې چې دمیمنې خلکو خپل قیمتي او تاریخي آثارد تحفې او ډالۍ په ډول دې موزیم ته ورکړل.

دمنابعوفهرست

۱- غلام محی الدین شبنم، د ځوانانو او نویو ځوانانو د نقاشۍ د لوستلو لاربښود۱۳۸۰کال

۲- د هنر د لوست لارښود لومړیو، دویمو او دریمو ټولګیو د ښوونکو لپاره کود نمبر ٤/٥٣، ۱۳۸۵

۳- د تجسمي هنرونواصول، دکتور محمد حسین حلیمي.

٤- د تجسمي هنرونو اصول، فني او حرفوي کوډ۲۱/ ۳۵۸، ۱۳۸٦ هـ.ش.

٥- دتجسمي هنرونو سره اشنا کیدل کوډ ۳۷/۳۵۸، ۱۳۸٤ هـ.ش.

٦- فني طراحي ۱، جلد فني اوحرفوي کوډ ۹۲/ ۳٥۹، ۱۳۸۱ هـ.ش.

۷- هندسي نقشونه ۱،جلد فني او حرفوي کوډ٤۸٥، ۱۳۸٤ هـ.ش.

۸- د محلي انځور ګرۍ کارګاه فني او حرفوي کوډ۷۷/ ۳٥۹، ۱۳۸٦ هـ.ش.

۹- د لاسي چاپ کارګاه فني او حرفوي کوډ۲۰/ ۳٥۸، ۱۳۸٤ هـ .ش.

۱۰- د ایران د کاشي کاریو په هنر مقدمه محمد یوسف کیاني، فاطمه کریمي او عبد الله قوچاني و رضا عباس موزیم ۱۳٦۲ هـ.ش.

۱۱- د هنر دایره المعارف، روئیس پاکبار، د معاصر فرهنګ انتشارت.

۱۲- اسلامي هنر ارنست کونل.

۱۳- اسلامي هنر ژبه او بیان، تیوس بوکهارت.

۱٤ د ایران د لاسي صنایعوسره اشنا کیدل، ۱ جلد فني او حرفوي کوډ۳۰/۳٥۹، ۱۳۷۸، هـ.ش.

۱٥- د ایران د لاسي صنایعو په لور، د احمد لارام په اهتمام. د ایران د تهران د ملي بانک. انتشارت ۱۳٥٦ هـ.ش.

۱٦- علم په اسلام کې، د احمد لارام په اهتمام د تهران د سروش انتشارت ۱۳٦٦ هـ.ش.

۱۷- د خوشنو یسۍ هنر اول او دویم جلد، کوډ ٥/ ۲۰٤.

۱۸- د خط ښکلا په اسلامي فرهنګ کې، ان ماری شیمل د قدس ولایت انتشارت.

۱۹- د خط تاریخ او د افغانستان پخوانۍ لیکنې عبدالحي حبیبي.

۲۰- د ایران نقاشي، بازیل ګري د تهران د نوي عصر انتشارت ۱۳٦۹ هـ.ش.

۲۱- د ایران د نقاشي هنرته کتنه، ډکتر اکبر تجویدي. د فرهنګ او اسلامي ارشاد انتشارت تهران ۱۳۷٥ هـ.ش.

۲۲- د هنر کارګاه ۱ جلد د پوهنځی نه مخکې کوډ٥۹٤، ۱۳۸۷ هـ.ش.

۲۳- د هنرسیر په تاریخ ۲ جلد. د پوهنځی نه مخکې کوډ۸/ ٥۹٤ ۱۳۸٦ هـ.ش.

۲٤- د افغانستان د تاریخ فشرده، فاروق انصاري، دمطالعاتو مرکزکابل ۱۳۸٦ هـ.ش.

۲٥- موزیم پیژندنه او د موزیمونو سیر په افغانستان کې، د ائنوګرامی دیپارتمنت او باستان پیژندنه د اجتماعي علومو پوهنځی، د کابل پوهنتون پوهندوی محمد رسول باوري کابل ۱۳۷٥ هـ.ش.